

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 12 (544)

 SPAUDOS
 RADIO IR
 TELEVIZIJOS
 REMIMO
 FONDAS

AUGALININKYSTĖS MOKSLO NAUJOVIŲ APŽVALGA

 Žemdirbystės instituto direktorius
 doc. dr. Vytautas Ruzgas

Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras

2015 m. birželio 11 d. Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Žemdirbystės institute įvyko mokslinė konferencija „Augalininkystės mokslo naujovės ir technologijų plėtra“. Žemdirbystės instituto direktorius doc. dr. Vytautas Ruzgas supažindino su pastarųjų metų moksline produkcija ir tarptautinio institucinio vertinimo rezultatais. Susirinkusiuosius pasveikino žemės ūkio viceministras Albinas Ežerskis.

 Konferencijos dalyvius sveikina Žemės ūkio
 viceministras Albinas Ežerskis

Konferencijoje daugiausia dėmesio buvo skirta dirvožemio tyrimams, kadangi 2015 metai paskelbti dirvožemio metais, pupiniams augalams, žalinimui, sėjomainai. Tai šiuo metu yra itin aktualios temos. Dirvožemio ir augalininkystės skyriaus vedėjas dr. Virginijus Feiza pranešime „Tausus dirvožemio naudojimas intensyvaus ūkininkavimo sąlygomis“ kalbėjo apie tai, kad anksčiau

Lietuvoje ūkiai vykdė integruotą gyvulininkystę ir augalininkystę. Toks ūkininkavimo modelis padėjo kontroliuoti maisto medžiagų apykaitos ciklą ir subalansuoti jį su ūkyje auginamais augalais. Mūsų dienomis daugelyje pasaulio šalių, tarp jų ir Lietuvoje, vyksta ūkių stambėjimo ir specializacijos procesai.

Tiek augalininkystės, tiek ir gyvulininkystės ūkiai turi dirvožemio derlingumo palaikymo problemų. Gyvulininkystės ūkiuose pernelyg gausiai tręšiama mėšlu, dėl ko padidėja nitratinio azoto koncentracija gruntiniuose vandenyse, fosfatų kiekis paviršiniuose vandenyse, net sunkiųjų metalų kiekis augaluose ir dirvožemyje. Augalininkystės ūkiai neturi organinių trąšų, neaugina daugiamečių žolių, šiaudus naudoja biokurui, todėl greičiau mažėja organinių medžiagų kiekis dirvožemyje. Pasak dr. Virginijaus Feizos, daugeliui Lietuvos

Žemdirbystės instituto Dirvožemio ir augalininkystės skyriaus vedėjas dr. Virginijus Feiza

ūkių yra aktualu: dirvų suslėgimas, siauros specializacijos sėjomainų plitimas ūkiuose, specifinių piktžolių (tokių kaip dirvinė smilguolė, vienmetė miglė) plitimas, dirvų užmirkimas ir kt. Buvo aptarta dabartinė situacija šalies laukuose, kalbėta apie vėluojantį (apie 7–10 dienų) pasėlių vystymąsi šiais metais, lyginant su 2014 m., ir dėl lietaus stokos atsiradusį drėgmės trūkumą dirvose.

Joniškėlio bandymų stoties vyresnysis mokslo darbuotojas dr. Aleksandras Velykis pranešime „Supaprastinto žemės dirbimo ypatumai ir galimybės sunkiuose dirvožemiuose“ įvardijo daugybę veiksnių, lemiančių valstybės agrarinio sektoriaus kaitą. Tai kintantis klimatas, brangstanti energija, mažėjantis žemės ūkio pelningumas, besikeičiantys žemės nuosavybės santykiai, kaimo socialinės-demografinės situacijos pokyčiai, naujų technologijų pasiūla ir kt. Žemės dirbimo supaprastinimo galimybes lemia dirvožemių specifinės fizikinės savybės, mažas dirvožemių humusingumas, armens storis, dirvožemio struktūringumas, ūkininkų žinios, techninių priemonių ir galimybių jas tinkamai panaudoti suderinimas technologijose.

Dr. Aleksandras Velykis akcentavo, kad sunkūs molingi dirvožemiai sudrėkę tampa plastiški, lipnūs, o džiūstant jų rišlumas ir kietumas didėja. Dirvožemio tankis dažnai viršija optimalų augalui augti tankį (1,0–1,3 Mg – 3), o be intensyvesnio mechaninio purenimo jie greitai sutankėja. Molingi dirvožemiai yra mažai laidūs vandeniui, todėl jiems sutankėjus dėl vandens pertekliaus gali

 Per Jonines gausiai pražysta bijūnai
 J. Jasaičio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Augalininkystės aktualijos: dirvožemis, ekologija, piktžolės, agrarinių technologijų kaita, kaimo demografiniai pokyčiai ● 1, 12 p.

Lietuvos mokslininko viešojo administravimo teorijos tyrimų tarptautinis pripažinimas ● 2 p.

12-oji teisininkų vasaros mokykla Vilniaus universitete ● 2 p.

Aleksandro Stulginskio universitete – 50-tūkstantasis diplomai ● 3 p.

Universiteto absolventų indėlis – visuomenės pažangai ● 3 p.

Josifo Brodskio biografijos lietuviškieji puslapiai ● 4-5 p.

Ar šiuolaikinės fizikos atradimai palieka vietos filosofijai? ● 5, 8 p.

Prikelti iš užmaršties: Algirdas Končius, Rokas Šliūpas, Karolis Dineika – mūsų dabarčiai ir ateičiai ● 6, 8, 10 p.

Seniausi Lietuvos valstybės raštijos dokumentai atgyja ● 11 p.

Patikslinti poeto Antano Strazdelio biografijos faktai ● 11 p.

Profesorius Vitalis Nakrošius pagerbtas už viešojo administravimo teorijos tyrimus

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius Vitaliui Nakrošiui įteiktas Alenos Brunovskos 2015 m. apdovanojimas už aukštą kompetenciją ir išskirtinius veiklos rezultatus viešojo administravimo srityje. Laureatai atrenkami pagal jų pasiekimus dėstant viešojo administravimo kursus, pedagoginę lyderystę, indėlį į viešojo administravimo praktiką ir taikomuosius tyrimus.

Tai yra vienas iš nedaugelio viešojo administravimo apdovanojimų visame pasaulyje, kurį NISPAcee (viešojo administravimo universitetų ir mokyklų tinklas Rytų ir Vidurio Europoje) pradėjo teikti 2001 m., siekdamas pagerbti Alenos Brunovskos pasiekimus plėtojant viešojo administravimo studijas šiame regione. Šį apdovanojimą gavo tokie įžymūs viešojo administravimo profesoriai kaip Williamas N. Dunnas iš JAV Pitsburgo universiteto ar Attila Ágh iš Vengrijos mokslų akademijos.

Apdovanojimo ceremonijoje, vykusioje 23-iosios NISPAcee konferencijos Tbilisyje metu, prof. V. Nakrošis perskaitė pranešimą apie viešojo administravimo reformas Europos šalyse („Kodėl vienus galimybių langus pavyksta išnaudoti, o kitos pokyčių iniciatyvos žlunga?“).

Vilniaus universiteto Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus pranešimas

VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius Vitalis Nakrošis Viešojo administravimo mokyklų tiklo NISPAcee 23-ojoje konferencijoje

Mantijos – lengvas būdas pasipelnėti iš studentų šventės

Lietuvos studentų sąjungos prezidentas Paulius Baltokas

Mokslo metams artėjant į pabaigą Lietuvos aukštųjų mokyklų absolventai kviečiami į diplomų teikimo šventes. Daugelis šiai šventei renkasi tradicisku jau vadinamą mantijos apsisaustą. Lietuvos studentų sąjungos (LSS) atstovai stebisi šia tendencija ir kiekvienais metais verslu pavirstančia studijų baigimo švente. „Kasmet

Lietuvos aukštąsias mokyklas baigia apie 25 tūkst. studentų. Didžioji dalis absolventų į diplomų įteikimo šventę keliauja su šiuo apdaru. Mantijos kaina svyruoja nuo 6 iki 20 eurų, Lietuvoje yra vos kelios įmonės, nuomojančios mantijas, tad matematika čia paprasta“, – teigia LSS prezidentas Paulius Baltokas.

Mantijų dėvėjimo per diplomų teikimo šventę tradicija paplitusi didžiojoje dalyje aukštųjų mokyklų. Vis dėlto Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos, dalis Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos ir dauguma Vilniaus universiteto studentų mantijomis į diplomų teikimo šventę nesipuošia. Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto prodekanė dr. Loreta Skurvydaitė teigia, kad ši tradicija į Lietuvą veikiausiai atėjo iš Amerikos. „Šiuo metu kai kurių fakultetų studentų diplomų įteikimo proga dėvimos mantijos neturi jokių istorinių sąsajų su Lietuvos universitetine tradicija. Vilniaus universitete ir jokiame kitame Lietuvos universitete studentai neturėjo specifinio apdaro, kuris būtų dėvimas studijų ar jų baigimo metu.

Didžioji dalis aukštųjų mokyklų administracijų atstovų patikino, kad mantijos diplomų įteikimo šventėse nėra privalomos ir tai yra studentų pasirinkimas. Vis dėlto paklausus studentų atstovybių nuomonių ėmė aiškėti, kad nors šis apdaras ir nėra privalomas, tačiau labai rekomenduojamas. Lietuvos studentų sąjungos nuomone mantijas aukštosios mokyklos savo studentams galėtų teikti nemokamai. Tokių pavyzdžių jau yra – nemokamai mantijas savo studentams siūlo Vytauto Didžiojo universitetas, keli Aleksandro Stulginskio universiteto fakultetai, Mykolo Romerio universitetas, ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas, V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla, Lietuvos verslo kolegija, Socialinių mokslų kolegija, Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla. „Manome, kad ir kitos aukštosios mokyklos turėtų vadovautis šiuo pavyzdžiu ir savo studentams mantijas teikti nemokamai ar bent jau už simbolinį išvalymo mokestį“, – mano P. Baltokas.

Parengta pagal Lietuvos studentų sąjungos ir Vilniaus universiteto Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus pranešimą

Vilniaus universitete prasidėjo 12-oji Europos teisės vasaros mokykla

Europos teisės vasaros mokyklos dalyvius sveikina Vilniaus universiteto rektorius, prof. Artūras Žukauskas

Birželio 22 d. – liepos 3 d. Vilniaus universitete dirbs Europos teisės vasaros mokykla. Unikali tarptautinė trijų universitetų iniciatyva šiemet nukreipta į Europos teisinę ateitį globalioje ekonomikoje. „Europos valstybių teisinės sistemos globalios ekonomikos pasaulyje – atviras, paveikus šiandieninio mokslinio ir praktinio diskurso dalykas. Kartu su Prancūzijos ir Vokietijos partneriais antrą dešimtmetį tęsiame tradiciją Europos teisės klausimais susitelkti Vilniuje. Džiugu, kad šiemet kartu dalyvauja svečių ne tik iš organizuojančių valstybių, bet ir iš

Ukrainos, Moldovos, kitų šalių. Kasmet rengiamos vasaros teisės mokyklos jų dalyvius praturtina aktualiausiomis teisės mokslo žiniomis, naujomis kultūrinėmis patirtimis, stiprina akademinis ryšius, netgi dėl specifinio prancūzų ir vokiečių kalbos kaip darbo kalbos vartojimo formato lavina kalbinius gebėjimus. Esame tikri, kad šios vasaros teisės mokyklos tematika ragins aktyviai ir atsakingai prisidėti prie bendrų problemų, nulemtų pasaulinių ekonominių procesų, sprendimo Europos regione“, – teigia VU Teisės fakulteto dekanas prof. Tomas Davulis.

Europos teisės vasaros mokyklą organizuoja Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Frankfurto prie Maino J. W. Goethe's (Vokietija) ir Paryžiaus Ouest Nanterre-La Défense (Prancūzija) universitetai. Po seniausio Rytų Europoje Vilniaus universiteto skliautais susirinkę Lietuvos, Prancūzijos, Vokietijos teisės studentai, doktorantai bei profesoriai diskutuoja apie Europos Sąjungos vaidmenį sprendžiant naujosios globalios ekonomikos nulemtas teisės problemas. Daug dėmesio skiriamas teisinio reguliavimo ištakoms, Europos Sąjungos aktyvaus ir pasyvaus vaidmens analizei, informacinių technologijų revoliucijos Europoje poveikiui, vidinių Europos Sąjungos teisės normų veikimo atskirose teisės šakose tyrimui iš pasaulinės socialinės ir ekonominės perspektyvos ir kt. Programoje paskaitos, diskusijos ir praktiniai užsiėmimai, grindžiami tarptautinio, Europos Sąjungos ir atskirų valstybių nacionalinio teisinio reguliavimo mechanizmų taikymo praktika. Dalyvių laukia ir turininga laisvalaikio programa, kurios metu jie turės galimybių pažinti Lietuvos kultūros bei gamtos paveldą, ir

Europos teisės vasaros mokyklos atidarymo šventės dalyviai

neformaliai tęsti diskusijas su savo bendraamžiais iš kitų Europos universitetų.

Mokyklą atidarė Vilniaus universiteto rektorius prof. A. Žukauskas, J. E. Prancūzijos ambasadorius Lietuvoje Philippe'as Jeantaud, J. E. Vokietijos ambasadorė Lietuvoje Jutta Schmitz ir organizuojančių universitetų atstovai: dr. Anne-Laure Chaumette (Paryžiaus Ouest Nanterre-La Défense universitetas), prof. Helmutas Kohlis (Frankfurto prie Maino J. W. Goethe's universitetas), VU Teisės fakulteto dekanas prof. T. Davulis.

Europos teisės vasaros mokykla – tai nuo 2004 m. vasaros kasmet vykstantis tarptautinis savanoriška iniciatyva paremtas projektas. Čia kasmet dalyvauja studentai iš Vokietijos, Prancūzijos ir Lietuvos. Renginys pritraukia ir užsienio svečių iš universitetų partnerių. Visi Europos teisės vasaros mokyklos dalyviai gaus trijų aukštųjų mokyklų kartu išduotus sertifikatus. Tai nėra oficialus diplomatas, tačiau teisininkai jį vertina kaip svarią pagalbą ar savotišką rekomendaciją įsidarbinant.

Parengta pagal Vilniaus universiteto Informacijos ir ryšių su visuomene skyriaus pranešimą

REDAKTORIAUS SKILTIS

Universiteto absolventas – sau, savo valstybei, pasauliui

Prof. dr. Jonas JASAITIS

Universitetuose šiomis dienomis šventiška nuotaika – teikiami bakalaurų ir magistrų diplomai. Administracijos padaliniai suskaičiavo, kiek įvairių specialybių absolventų jau išleido kiekvienas fakultetas ir visas universitetas nuo pat jo įkūrimo. Apie išpūdingus skaičius pranešama visuomenei. Didžiulis kiekis universitetinį išsilavinimą įgijusių žmonių netrukus bus ne tik įrašytas į statistinių ataskaitų lenteles, bet, tikėkimės, aktyviai įsitrauks į valstybės gyvenimą. Be abejo, vėl nuskambės teiginiai, kad esame tarp labiausiai išsilavinusių Europos Sąjungos ir pasaulio valstybių, ir tuo tikrai galime didžiuotis. Didėjanti aukščiausios kvalifikacijos specialistų dalis turėtų lemti ir mūsų visuomenės gerovę, sparčius visos šalies ekonomikos augimo tempus, jos investicinių patrauklumą. Tai turėtų lemti ir spartesnę socialinių problemų sprendimą: geresnę visų gyventojų grupių užimtumą, ryškiai mažėjančią socialinės paramos poreikį, vis retesnes asocialaus elgesio apraiškas, mažėjančią socialinę atskirtį, visuomenės politinio sąmoningumo ir aktyvumo kilimą, geresnę skirtingų socialinių sluoksnių tarpusavio supratimą ir jų bendradarbiavimą, gerėjančią bendrąją kultūrinę atmosferą. Juk natūralu, kad išsilavinusi visuomenė turėtų gyventi ne tik sočiau, bet ir tvarkingiau, švariau – tiek fizine, tiek ir dvasine prasme. Turėtų būti daug efektyviau sprendžiami visi socialiniai konfliktai.

Tačiau kodėl nei viešosios erdvės diskusijų analizė, nei nemaža socialinės statistikos rodiklių dalis tokio optimistinio nusiteikimo nepatvirtina? Tiek žiniasklaidos pranešimų, tiek net ir įvairiausių diskusijų tematika per daug dažnai apsiriboja neigiamos informacijos aptarinėjimu. Štai ramus birželio šeštadienio vakaras, bet iš „laisvo nepriklausomo kanalo“ liejasi toks šurpių pranešimų srautas, kad per kelias minutes užgožia visą ilgiausių vasaros dienų žavesį: avarinių tarnybų darbininkai iš po skersai kelio persukto vilkiko kabinos tempia sumaitoto lengvojo automobilio kėbulo gabalus, tarp per porą valandų supleškėjusio namo liekanų randami sudegusių žmonių kūnai, nuo negrabiai suremtų pastolių nukritusiam darbininkui lūžo stuburas, o po vilkiku sutraiškytoje mašinoje iškart žuvo vos pirmojo dvidešimtmečio slenkstį peržengęs vaikinukas. Nuo netvarkingų pastolių nusirites žmogus, jei ir išgyvens, tai didelė tikimybė, kad per jam likusią gyvenimo dalį iš invalido vežimėlio pats nebeatsikels...

Tarsi šalia viena kitos gyventų dvi visiškai skirtingos Lietuvos: vienoje pulkai togomis pasipuošusio, glėbiais gėlių apdovanoto jaunimo glaudžia ką tik gautus aukštojo universitetinio mokslo diplomus, kitoje – gaisrai, griuvėsiai, nebeatpažįstamai suniokoti kūnai, ligonių reanimacinės palatos, areštinės... Vienoje Lietuvoje skamba pakylėti, gražiausiomis ateities viltimis apipinti profesorių ir pačių absolventų linkėjimai, kitoje – nenutrūkstantys pranešimai apie apsigvenusius įvairiausio rango valdininkus, sukčiaujančius ir pasamdytų darbuotojų net žmonėmis nelaikančius „verslininkus“, keistai susuktas svarstomų įstatymų „pataisas“, emigraciją, niekaip nerandamas papildomas lėšas teisėtvarkos pareigūnų atlyginimams ir beprasmiški pliuropalai apie būsimus „minimalios mėnesinės algos“ pakėlimus (tarsi panašiais potvarkiais būtų galima išspręsti ekonomikos augimo, skurdo likvidavimo, o svarbiausia – asocialaus elgesio problemas).

Svarbiausi klausimai, kurie turėtų labiausiai rūpėti tiek universitetų bendruomenėms, pradendant rektoriams ir baigiant studentų atstovybėms, tiek visai akademinėi visuomenei, yra aukščiausio išsilavinimo siekiančio jaunimo vidinė kultūra, dorovinė pozicija ir pilietinis aktyvumas. Aukštą profesinę kvalifikaciją įgijusio, bet aukšto kultūrinio išprusimo neišsiugdžiusio ir moralės principų nepripažįstančio, arba valstybės raidai abejingo savanaudžio asmens veiksmai ne tik neprisidės prie visuomenės gerovės, bet gali atnešti neišmatuojamai didesnių nuostolių, negu piktavaliu nemokšos elgesys. Jei profesinę kompetenciją galima gana tiksliai išmatuoti, įvertinant programinių užduočių atlikimo kokybę, tai inteligencijos lygis atsiskleidžia tik per gana ilgą laikotarpį, elgseną krizinių situacijų akivaizdoje, bendravi-

mą, grupėje užimtą lyderio ar pašalinio stebėtojo poziciją.

Ilgamečiai akademinio jaunimo elgsenos stebėjimai rodo, kad vidinės inteligencijos ir pilietinės pozicijos ugdymui būtina skirti daug daugiau dėmesio. Kultūrinį ir moralinį subrendimą rodo daugybė požymių: apranga, laikysena, žodinės ir rašytinės kalbos taisyklingumas, mokėjimas diskutuoti, emocijų kontrolė, pažiūrų ir elgesio motyvų sistema, charakterio bruožai. Čia išryškėja gausybė subtilių aspektų, kurių dažniausia nerasime jokių modulių aprašuose ir studijų reglamentuose. Inteligenciją rodo ir gebėjimas valdyti kalbėjimo tempą ir kalbos tembrą, gebėjimas išklausti ir atsakymų formulavimas, gestai ir kitos nežodinės kalbos apraiškos.

Visa tai nėra tiesiogiai susiję su materialiniu apsirūpinimu ar gautu atskirų dalykų įvertinimu. Net ir studijų rezultatus, skirtingą dėmesį atskiroms studijų dalykų grupėms neretai lemia pasaulėžiūros bruožai ir besiformuojanti vertybių sistema. Dar labiau vidinę kultūrą parodo vadinamoji neauditorinė veikla, laisvalaikio praleidimo formos, interesų ratas. Bet universitetų taryboms ir senatams, fakultetų ir katedrų vadovams jokiū būdu nereikėtų pasiduoti iliuzijai, kad studentų vidinė kultūra susiformuos kažkaip savaime, namų ir bendrabučių aplinkoje. Jokiū būdu negalima pritarti nuostatai, kad tiek vidinės kultūros, tiek moralinių nuostatų formavimasis priklauso tik privačiai individui, šiuo atveju, studento gyvenimo sferai, į kurią neva universitetui net ir nedera kištis. Dar blogiau, kai tariamo nesikišimo, tolerancijos ar saviraiškos sąvokomis dangstomas pasibaisėtinas abejingumas studijuojančio žmogaus kultūrinių interesų, tautinio arba pilietinio sąmoningumo formavimui.

Dabartinės mūsų visuomenės elgseną labai lemia ir tikriausiai dar gana ilgai lems sovietiniu laikotarpiu išugdyti elgsenos modeliai. Ilgus metus ši visuomenė gyveno svetimų, okupacinio režimo primestų įstatymų ir primityvios gyvenimo modelių apsuptyje. Savarankiška kūrybinė veikla, net savarankiška aplinkos analizė buvo netoleruojama, verslas priskirtas tik valdžios reguliavimo sričiai, doroviniai principai – iškreipti, o viešojoje erdve perpildyta demagogija ir net atviru melu. Kaip rodo pastarųjų metų sociologiniai tyrimai, Lietuvos visuomenėje giliausiai įsitvirtino prisitaikėliško tendencijos, apsimestinis pritarimas valdžios veiksams, asmeninių pažiūrų slėpimas, užsidarymas šeimos ar kelių bendradarbių rate. Toks gyvenimo modelis automatiškai neišnyko, atkūrus valstybę. Tačiau laisvo, savo valstybės (Tėvynės) vertę ir savo aktyvų vaidmenį joje suvokiančio žmogaus ugdymo sistema iki šiol, nors laisvi jau išgyvenome visą ketvirtį amžiaus, nesukurta. Atvirai sakant, kol kas beveik niekas jos ir nebandė kurti. Todėl ir turime šiandieninį chaosą, daugybę painiavos ir blaškymosi.

Visoje mūsų kultūrinio, dvasinio ir pilietinio ugdymo sistemoje iki šiol nesuvokiame nei ugdymojo vaidmens, nei skirtingų kartų bendradarbiavimo principų, nei idealų formavimo būtinybės. Turime daugybę puikių kūrybos, pasiaukojimo, net didvyriškumo pavyzdžių, kurie jau dabar galėtų tarnauti akademinio jaunimo ugdymui, tačiau jų ne tik nepanaudojame, bet apie juos net beveik nekalbame. Vis murdomės negatyvizmo ir nepasitikėjimo baloje, tarsi toks murdymas būtų pagrindinis gyvenimo bruožas. Galėtume pasimokyti ir iš okupacinio laikotarpio patirties, kai režimui dvasiškai nepaklusę žmonės, tarp kurių daugumą sudarė mokslo ir meno atstovai, neleido užgesti laisvės troškimui ir vilčiai. Iš jų pastangų ir iškilo Sąjūdis, Baltijos kelias, dar nepripažintos valstybės sienų apsauga, Sausio 13-osios žygdarbis. Jų dėka atkurta (o kai kuriais atvejais ir sukurta) moderni mokslo ir studijų sistema, naujos studijų (ypač socialinių) programos, naujos tyrimų kryptys, kuriose jau yra kuo pasidžiaugti. Tačiau keliuose universitetuose jau turime mokslininkus – studentų akademinį grupių kuratorius, vedančius šias grupes nuo pirmojo kurso iki magistro diplomo? Kuriuose universitetuose jau veikia neformali neauditorinė pačių akademinų grupių veikla, apimanti tiek turiningą laisvalaikio praleidimą, tiek ryšius su verslo ir ugdymo institucijomis? Kas universitetuose rūpinasi absolvento – inteligento, kūrėjo ir aktyvaus piliečio ugdymu?

Aleksandro Stulginskio universitetas šiemet išleidžia jau 50 000-ąjį Universiteto absolventą

50-tūkstantojo diplomo įteikimas Aleksandro Stulginskio universitete

Kiekvienas ruduo universitete – sėjos metas, kai po savo sparnu prigludžiame mažiau ar daugiau baikščių, tačiau energingus, protingus jaunos žmones. Po kelerių metų jautraus auginimo, kartais – formuojančio genėjimo kiekvieną vasarą į gyvenimą išleidžiame drąsius, savimi pasitikinčius diplomuotus specialistus.

Aleksandro Stulginskio universitetas, neseniai atšventęs savo veiklos 90-metį, šiemet išleido jau 50 000-ąjį absolventą. Juo tapo Vandens ūkio ir inžinerijos fakulteto absolventas Linas Žvinakevičius. Šiemet penkis Universiteto fakultetus iš viso baigė 651 diplomuotas specialistas. Į diplomų teikimo šventę atvyko daug garbių svečių, tarp kurių buvo švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrėnienė, žemės ūkio ministrė Virginija Baltraitienė ir Kauno rajono meras Valerijus Makūnas.

Parengta pagal ASU Viešųjų ryšių ir rinkodaros skyriaus vedėjos Lauros Žemaitienės pranešimą

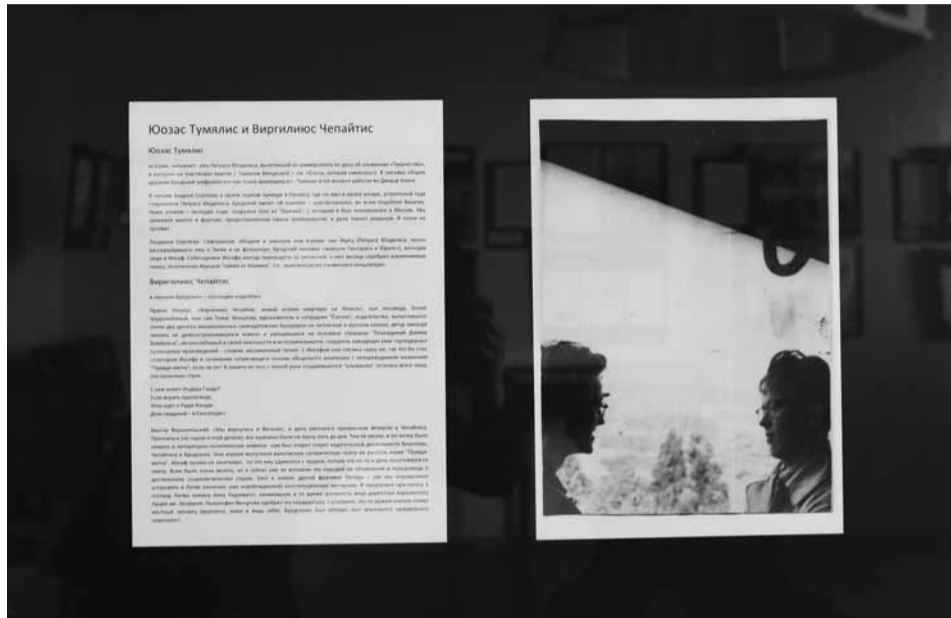
LR SEIMO PRANEŠIMAS

Žurnalistų etikos inspektorė

Seimas, atsižvelgdamas į Visuomenės informavimo etikos asociacijos teikimą, penkerių metų kadencijai žurnalistų etikos inspektore paskyrė naujienų agentūros ELTA generalinę direktorę Gražiną Ramanauskaitę-Tiumenevienę, kuri pakeis nuo 2009 m. pabaigos šias pareigas ėjusią teisininkę Zitą Zamžickienę. 1971 m. gimusi G. Ramanauskaitė-Tiumenevienė yra įgijusi lietuvių filologijos bakalauro ir magistro kvalifikacinius laipsnius Vilniaus universitete. Darbą Lietuvos naujienų agentūroje ELTA G. Ramanauskaitė-Tiumenevienė pradėjo 1998 m., 2007 m. buvo paskirta Lietuvos naujienų agentūros ELTA generaline direktore. Žurnalistų etikos inspektorius yra valstybės pareigūnas, kuris prižiūri, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos. Jis nagrinėja suinteresuotų asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo, dėl teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse, taip pat vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi Visuomenės informavimo ir kituose įstatymuose nustatytų visuomenės informavimo principų, rūpinasi Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų įgyvendinimu, prižiūri, kaip jų laikomasi, analizuoja šio įstatymo taikymą ir kt.

Paroda Sankt Peterburge apie JOSIFO BRODSKIO ryšius su Lietuva

Anksčiau nepublikuota Juozo Tumelio ir Virgilijaus Čepaičio, tapusių J. Brodskio draugais, nuotrauka (1959 m.), – informacija apie J. Tumelį ir V. Čepaitį. J. Tumelis dirbo knygų rūmuose, o V. Čepaitis redagavo savilaidos žurnalą „Eglutė“

Bendras parodos vaizdas bibliotekoje „Lietuviškoji“ Sankt Peterburge. Centre – instaliacija, atkurianti Šventosios Dvasios bažnyčios kupolą ir kopiją suoloelio iš tos pačios šventovės, Josifo Brodskio įamžintus paskutinėse „Lietuviškojo divertismento“ eilutėse

Nikita AGRANOVSKIJ

Paroda apie poeto Josifo Brodskio „lietuviškus“ eilėraščius atidaryta Sankt Peterburgo valstybinio Michailo Lermontovo bibliotekų tinklo filiale. Svarbiausiu pasiekimu parodos rengėjai laiko pagaliau įgyvendintą originalią idėją, kuri atskleidžia poeto Josifo Brodskio ryšius su Lietuva.

Josifas Brodskis pirmą kartą atvyko į Lietuvą 1966 m., netrukus po grįžimo iš tremties Norenskoje, o paskutinį kartą ten apsilankė 1972-aisiais, prieš emigruodamas į JAV. Tą šešerių metų laikotarpį tikriausiai galima laikyti vienu svarbiausių poeto biografijoje, kadangi kaip tik tuo metu matome perėjimą nuo ankstyvųjų tekstų iki parengtų subrendusio J. Brodskio, t. y. tokio, kokį jį pažįsta visas pasaulis. Tuo metu ir J. Brodskio kalbos, ir jo pažiūros dar formavosi, o atsakymų paieškos kūryboje išreikštos ryškia asmenine raiška.

Liudmila Sergejeva (tuo metu – Andriejus Sergejevo, poeto, vertėjo, J. Brodskio draugo žmona) rašė: „1966 metais, kai Andriejus eilinį kartą paskambino Josifui į Leningradą (dabartinį Sankt Peterburgą), šis tikriausiai pasakė kažką panašaus į „pasaulio pabaiga“ arba „visiškas krachas“. Taigi broliai Katiliai patarė pakviesti jį pas juos. Ir mes pakvietėme. Namai buvo nuostabus,

Originali plokštelė „Con Anima: Džazo kontrastai“ (1978). Ganelino, Čekasino ir Tarasovo trio susiformavo Vilniuje 1960–1970 metų sandūroje. Vilniaus „Neringos“ kavinės scena buvo vienintelė vieta tuometinėje Sovietų Sąjungoje, kur buvo leidžiama groti džiazą. Plokštelėje – studijiniai įrašai improvizacijų, skambėjusių Neringoje 1960–1970 m. laikotarpiu. Aprašomoje parodoje šios plokštelės įrašai tarnauja ir kaip jos muzikinis fonas

senoviškas, su senoviškais baldais – senojo europietiško Vilniaus viduryje. Be nuostabaus vyresniojo Romo, fiziko, su kuriuo susidraugavome per tuos trejus metus, ir jo gražuolio brolio architekto Ado bei jų žaviųjų žmonių, ten dar gyveno Asia. Tai buvo ne tik brolių, bet ir buvusi jų motinos auklė, iš kurios visada sklido šviesa. Ji visus glėbojo, visus maitino. Tame name tvyrojo tokia ramybės atmosfera, kad supratome, jog Josifui reikia pabūti šiame name... <...> Tą pačią dieną po kelių valandų mes išvykome į Maskvą. Ir iki šiol prisimenu laimingą, jauną Josifo veidą Vilniaus stotyje.“

Būtent „lietuviškuose“ tekstuose J. Brodskis su didžiausiu nuoširdumu ir tiesumu paliečia dieviškumo temą – vieną sudėtingiausių jam veiklos motyvų. Kaip pastebi Anatolijus Neimanas, kalėdiniuose eilėraščiuose, kuriuos Brodskis rašė kiekvienais metais, Dievas (Kūdikis) susiduria su tomis pačiomis būties kategorijomis (vienatve, laiko tėkme, tikrovės negrįžtamumu), kaip ir kiekvienas žmogus. Jis gali būti, kiek tik begali būti, visagalys, tačiau Laikas vis tiek yra stipresnis. Tai sukelia paslėptą kiekvieno skaitančiojo neviltį, nes kovoje su laiku neįmanoma iš niekur sulaukti pagalbos. Be to, Dievas dar egzistuoja kažkur toli, tarsi pats sau. Tiesa, „lietuviškuose“ tekstuose ši linija dar neišplėtoja, skausmas ir liūdesys yra, bet dievybė pasiekiamą santykinai, su ja galima užmegzti ryšį, nors ir vienpusį, bet vis dėlto. Lietuva šiuose eilėraščiuose aprašoma kaip prieglobstis, kaip vieta, kurioje galima pasislėpti nuo priešiškos tikrovės. Nebaigtame eilėraštyje „Pasitaikė šiltas ruduo, aš gyvenau Lietuvoje“ ji prilyginta rojui.

„Dominikonai“, užbaigiantys „Lietuviškąjį divertismentą“, tikriausiai yra geriausia tokio nuoširdumo išraiška. Todėl neatsitiktinai per poeto J. Brodskio paminėjimą 1996 m. kovo 8 d. Šventojo Joano Palaimintojo sobore Manheteno vienas iš artimiausių lietuviškųjų draugų Ramūnas Katilius perskaitė būtent šį eilėraštį, atsiveikindamas su poetu, kurio santykis su Lietuva, kito jo draugo Prano Morkaus žodžiaisariant, tilpo viename žodyje – meilė.

Visas šis eilėraštis („Lietuviškasis divertismentas“) – tarsi išraiška fantazijos apie kitokią, alternatyvią biografiją. J. Brodskio giminės iš motinos pusės yra kilusios iš

vardinamojo Pabaltijo. Jo senelis Moisejus Borisovičius Volpertas su šeima gyveno Dvinske (dabartiniame Daugpilyje) ir dirbo prekybos agentu, pardavinėjo siuvimo mašinas „Singer“. Tikriausiai tai yra tas atspirties taškas, nuo kurio J. Brodskis ima plėtoti viziją „kas būtų buvę, jeigu...“ ir lėtai, tačiau nenukrypstamai, prieina prie liūdnuo išvadų. Visas žavintis lietuviškasis provincialumas – „žaislinis“ (pagal SSRS mastelį) diktatorius, padavėjas – futbolininko meilužė, tautinio genijaus figūra ir jo lyrika, barokinių bažnyčių angelai, čerpėmis dengti namų stogai – visa tai sustingo erdvėje, iš kurios laikas išsina „pro Vilniaus kavinės duris“. Šiame sustingusiame laike vargu ar galima iš tikrųjų gyventi. Todėl tokio „alternatyvaus“ likimo kūrėjas pasijunta lyg atsідūręs prie jo ištakų, kur galimos tik dvi baigtys: „pulti į Aliciją, už Tikėjimą, Valdovą, Tėvynę“ (ir šis variantas – geriausias, nes čia yra tas senasis gyvenimas, turintis tikslą ir idealus) arba persikelti į Naująjį Pasaulį, vemiautį į Atlantą nuo sūpavimo. Tai yra arba fizinė mirtis, arba savanoriškas Vilniaus žydo, svajojusio apie lenkų ponias, atsisakymas nuo savosios tapatybės.

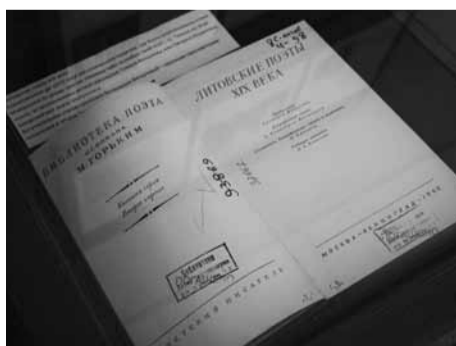
Tačiau galų gale, kas visiškai netipiška paskutiniams J. Brodskio eilėraščiams, jis lyg ir pateikia sprendimą – iš tos kaltės, kurios nešėju tu save jauti, yra išeitis. Tam jausmui yra adresatas – Dievas. Tai visatos kaltės pojūtis (pavyzdžiui, eilėraštyje „Atsigręžk į tėvynę“: visur tava, tava, tiktai tava kaltė – ir nieko, ačiū, šlovė Dievui!), lyg tampantis esme, atveriančia ryšį su dievybe. Norint

kalbėti su Dievu ir būti išgirstam, reikia būti nešėju tokio jausmo, kuriam būdingas amžinasis būties mastas. Akivaizdu, kad panašiai šį momentą nusako ir Tomas Venclova interviu apie Josifą Brodskį „Žmogus yra skausmo išbandytojas“. Tai tarsi savotiška stigma.

Todėl paroda tarsi koncentruojasi apie bažnyčios kupolą. Analogija su šventove čia suvokiama ne tiek religine prasme, kiek vieta, kurioje bandoma susivokti savyje. Pirmoje eksponatų linijoje, esančioje arčiau žiūrovo, išdėstyti „lietuviškųjų“ eilėraščių rankraščiai iš Ramūno ir Elės Katilių archyvo: „Palangoje“, „Lietuviškasis divertismentas“, „Lietuviškasis noktiurnas – Tomui Venclovai“, jų juodraščiai, poeto piešiniai, sukurti Lietuvoje arba vaizduojantys jo lietuviškuosius draugus. Antroje eilėje, išdėstytoje pagal sienas, eksponuojami įvairūs atsiliepimai apie J. Brodskio eiles, be kurių būtų sunku suvokti jų idėją ir nuotaiką, įvairūs artefaktai ir pasakojimai apie žmones, įvykius ir daiktus, supusius poetą, t. y. tai, kas dažniausia lieka už pasakojimų ribų, bet be ko būtų sunku suprasti to meto tikrovės pilnatvę.

Šie atsiliepimai, toli peržengiantys tekstų ribas, leidžia suvokti, ko negalima išskaičiuoti eilėraščiuose. Tai Josifas, vaizduojantis šuoliuojantį raitelį Lietuvos herbe prie Trakų pilies, naktiniai pasivaikščiojimai Kordegardijos stogais, Andriejus Sergejevo apdainuoti „Elegijoje“, bandymas pabalnoti Antakalnyje besiganantį žirgą, pasibaigusį kritimu kūlvirsčiais nuo kalvos šlaito. Tai

■ Nukelta | 4 p.

Knyga „XIX a. Lietuvos poetai“. Tai reta „Poeto bibliotekos“ serijos knyga, kurioje išspausdinti ir Maironio eilėraščių vertimai į rusų kalbą. Eilėraščių „Jau niekas tavęs taip giliai nemylės“ J. Brodskis paminėjo „Lietuviškajame divertismente“

Pirmasis Justino Marcinkevičiaus apysakos „Pušis, kuri juokėsi“ leidimas 1963 m. Tuometinis Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Justinas Marcinkevičius priešingai, nei tuo metu reikalavo Maskva, atsisakė užsipulti valdžiai neįtikusius literatus

AR FIZIKOS PASIEKIMAI FILOSOFIJĄ PAVERTĖ ATGYVENUSIA?

Prof. habil. dr. Jonas GRIGAS

Mokslas yra labiausiai jaudinanti atradimų iniciatyva žmonijos istorijoje. Per stublėnčiai trumpą laiką tarp mokslas praplėtė mūsų žinias nuo subatominių dalelių iki Visatos elgesio. Jis atskleidžia, kaip veikia gamtos dėsniai ir kaip viskas tarpusavyje susieta. Mokslas įgalina numatyti, kas tam tikromis aplinkybėmis gali atsitikti. Tai ir sudaro mokslo grožį. Mokslu vadina žinių kūrybą anglosaksų *science* prasme. Kismet mokslas atranda vis naujų reiškinių, o žmonės nuolat mokosi ir tas žinias taiko gilesnei pasaulio sampratai bei gyvenimo kokybės gerinti.

Bene didžiausiais mokslo pasiekimais gali didžiulius fizika. O koks yra filosofijos vaidmuo šiuolaikinės fizikos kontekste? Ką apie tai sako žymūs pasaulio fizikai? Ką fizika ir filosofija gali pasakyti apie pasaulio tikrovę?

Fizikai ir filosofai skirtingai supranta pasaulį. Todėl fizikai jau nuo seno pakritikuodavo filosofus. Naujausią ginčą tarp fizikų ir filosofų pakurstė amerikiečio astrofiziko Neilo deGrasse Taisono (Neil deGrasse Tyson) pastaba, kuria jis sumenkino filosofiją sakdamas, kad atėjo laikas paskandinti ją, nes ji nepateikia jokių konkrečių atsakymų į mokslinius klausimus.

Bet ši pastaba – ne vienintelė seniai besitęsiančioje diskusijoje. Garsusis britų fizikas

Stefenas Hokingas (Stephen Hawking) taip pat nevengia aštrių žodžių filosofams, sakdamas, kad, jo manymu, filosofija yra mirusi. Kitas garsus XX a. italų fizikas Ričardas Feinmanas (Richard Feynman) filosofiją vadino kvailoka. Savo ruožtu, filosofas Deividas Albertas (David Albert) 2012 m. pliekė fiziką Laurencą Krausą (Lawrence Krauss) už jo knygoje išsakytą teiginį, kad fizika davė atsakymus į fundamentalius būties klausimus.

Fizikas Synas Kerolas (Sean Carroll) pastebi, kad nesutarimai tarp fizikų ir filosofų kyla todėl, kad filosofai nerenka duomenų ir nedaro eksperimentų, yra per daug sutelkę dėmesį į nestebimus dalykus, o fizikai nenaudoja filosofijos savo darbuose. Minėti puikūs fizikai ignoruoja turtingą fizikos ir filosofijos sąveikos istoriją. Iš tikrųjų jie nesąmoningai filosofuoja net tada, kai kuria mokslą. Pavyzdžiui, Feinmanas savo paskaitų knygoje „*The Character of Physical Law*“ kalba apie mokslo dorybes, apie mokslo metodologiją, apie netobulą mokslo kelių tiesos link. Kitais žodžiais, jis kalba apie mokslo filosofiją. Gilių filosofinių apmąstymų yra ir knygoje „*Feynman Lectures on Physics*“. Ir Taisonas, dažnai kalbėdamas apie multivisatą, kalba filosofiskai.

Iš dalies problema kyla iš semantikos. Dauguma fizikų, kurdami hipotezes, nesąmoningai filosofuoja. Filosofija yra aukštesnio lygio požiūris į tai, ką daro mokslas. Galima manyti, kad filosofija prasideda ten, kur baigiasi fizika, ir fizika prasideda ten, kur baigiasi filosofija. Ir tai tinka visiems mokslams.

Mokslo istorijoje yra daugybė pavyzdžių, kurie patvirtina šį požiūrį. Kai mokslas dar tik žengė pirmuosius žingsnius, beveik visi apmąstymai apie jį atėjo iš graikų filosofų, o vėliau iš Azijos, arabų ir europiečių mąstytojų, kurie buvo vadinami gamtos filosofais. Kiekvienas, kuris svarstydavo gamtos jėgas, mąstydamas, iš ko sudarytos ir kodėl šviečia žvaigždės, ar keičiasi gyvieji padarai, ar jie

visada buvo tokie patys, arba svarstė gyvenimą po mirties – visi jie filosofavo. Bet šimtmečiais tik mokslas galėjo atsakyti į šiuos filosofinius klausimus. Todėl filosofija įžengė ten, kur senovės pirmykščio mokslo era baigėsi ir vėl mokslas įžengė į visuomenės gyvenimą, kai jis galėjo atsakyti filosofinius klausimus.

Gilius filosofinius klausimus svarstė kvantinės fizikos kūrėjai Nilsas Boras (Niels Bohr) ir Verneris Haizenbergas (Werner Heisenberg). Jie buvo puikūs mokslininkai ir tikri filosofai. Haizenbergas net parašė knygą „*Physics and Philosophy*“ (Fizika ir filosofija). Jie buvo filosofais, nes suprato, kad kvantinė fizika verčia permąstyti tikrovės prigimtį – ne tik elektronų ir fotonų, bet ir gilesnių dalykų, tokių kaip sąmonės, objektyvumo, suvokimo. Boras ir Haizenbergas suprato, kad jie negali svarstyti tokių gilių prasmę turinčių fizikos dalykų kitaip nei filosofiskai. Nors vėliau kvantinės fizikos reiškiniai buvo patvirtinti moksliniais eksperimentais, filosofiniai argumentai padėjo jiems išgyventi. Net pokario kartos mokslininkai, skeptikai vertinantys filosofus, suprato filosofijos vertę, kaip mąstymo orientyrą, nagrinėjant miglotas pažinimo ribas problemas.

Dabar mokslas sparčiausiai plėtojamas mokslų pakraščiuose, kur yra daug netikrumo. Ten ir įžengia filosofija. Apie filosofiją galima galvoti kaip apie mokslinio mąstymo pavaduotoją, kol mokslas subręsta tikrovės prigimčiai suprasti. Šia prasme Taisonas, Hokingas, Krausas ir kiti yra filosofai. Ar gali eksperimentai arba grynas protas ir teoriniai modeliai atskleisti tikrovės prigimtį? Ar fizikos triumfas reiškia, kad filosofija yra atgyvenusi? Kai fizikai kalba apie Visatos reiškinius, jie įsitraukia į tūkstantmetes filosofines tradicijas. Todėl fizikai taip pat yra filosofai.

2012 m. fizikas Laurencas Krausas leidyneje „*The Atlantic*“ paskelbė straipsnį „Ar fizika pavertė filosofiją ir religiją atgyvenusia?“

Jis rašė: „Filosofija yra sritis, kuri primena pokštą, kad tie, kurie nieko nemoka, – moko, o kurie nemoka mokyti – moko gimnazijoje. Blogiausia filosofijos dalis yra mokslo filosofija. Ji neįneša jokio indėlio į mokslą. Filosofai jaučia įtampą ir grėsmę, kadangi mokslas progresuoja, o filosofija – ne.“ Kai kurie filosofai nepalankiai įvertino minėtą straipsnį, todėl Krausas žurnale „*Scientific American*“ 2014 m. paskelbė kitą straipsnį „Filosofijos paguoda“. Jame jis pastebi: „Aš ir mano kolegos manome, kad filosofiniai samprotavimai apie fiziką ir mokslo prigimtį yra nenaudingi ir nedaro įtakos mokslo progresui.“

Krausas yra ne vienintelis, taip vertinantis filosofiją. 2010 m. fizikai Stefenas Hokingas ir Leonardas Mlodinovas išleido knygą „*The Grand Design*“ (Didysis projektas), kurioje rašoma: „Filosofija yra mirusi, kadangi filosofai nespėja sekti mokslo, ypač fizikos. Mokslininkai tapo žinių ir atradimų deglo nešėjai.“ Filosofai nieko negali pasakyti tokiais klausimais:

Kaip veikia Visata?

Kokia yra tikrovės prigimtis?

Kaip ji atsirado?

Ar Visatai reikalingas Kūrėjas?

Hokingas ir Mlodinovas mano, kad tik mokslininkai – ne filosofai – gali atsakyti į šiuos klausimus. Minėtasis Neilas deGrasse Taisonas 2014 m. taip pat pastebėjo, kad mokslas juda pirmyn, o filosofija yra įklampusi, nenaudinga ir mirusi. Už tokį požiūrį jis yra kritikuojamas.

Bet Taisono požiūris iš esmės atspindi tai, ką tvirtino filosofai nuo Platono ir Aristotelio laikų, – žinias apie pasaulį galima įgyti tik grynu mąstymu. Bet tokių žinių negalima įgyti sėdint fotelyje. Jas galima įgyti tik stebėjimais ir eksperimentais. Todėl mokslininkams tyrimams pasaulyje skiriami šimtai milijardų dolerių, eurų ar pan. Šimtai

■ Nukelta į 8 p.

Paroda Sankt Peterburge apie JOSIFO BRODSKIO ryšius su Lietuva

■ Atkelta iš 3 p.

Josifas, besiklausantis išgėrusio sodiečio, traukiančio partizanų dainas ir linksminančio draugus, tai ir naktinis eilėraščių skaitymas Dominikonų vienuolyno kieme, ir pasivažinėjimas paryčiais gatvių laistymo mašina. Todėl ši paroda, aprėpianti daugybę įvairių tekstų ir dokumentų, lyg ir turinti „muziejinį“ atspalvį, priešpastatoma biografinėms parodoms klasikine šios sąvokos prasme – ji išryškina ne tai, kas svarbiausia, bet ryškiausias smulkmenas.

Atskiri stendai skirti Petruui Juodelei, neilinei asmenybei, kuriai teko sunkus likimas. P. Juodelę J. Brodskis nuoširdžiai vertino ir skyrė jam eilėraščių „Palangoje“. Maloniai leidus Marijai Čepaitytei, pirmą kartą eksponuojama Juozo Tumelio ir Virgilijaus Čepaičio, J. Brodskio pašnekovų, palydovų, kartais net bendraautorų, pastarojo viešnagei į Lietuvą metu, jaunų dienų nuotrauka. Salėje skamba Ganelino, Tarasovo ir Čekasino trio atliekamų džiazo improvizacijų įrašai. Čia galima pamatyti

Parodos eksponatai, pirmą kartą publikuojamos nuotraukos, rankraščių kopijos, Trakų ir Vilniaus vaizdai

natas ir perskaityti vertimą partizanų dainos „Lietuvi, ar tau negaila...“, kuri sukrėtė J. Brodskį prie Trakų pilies.

Geltonus geto skersgatvius iš „Lietuviš-

kojo divertimento“ iliustruoja M. Dobužinskio paveikslas, gautas iš M. K. Čiurlionio muziejaus, įsikūrusio Kaune. Pirmą kartą rusų kalba pateiktas Andriejaus Sergejevo

„Elegijos“ tekstas su autografu, pasakojantis apie J. Brodskio buvimą Lietuvoje. Čia galima išvysti vienintelę J. Brodskio nuotrauką, įamžinusią jo apsilankymą Trakuose 1971 m. Eksponuojami ir Eugenijaus Reino „Trys sekmadieniai“, kuriuose cituojami „dvigalvės Katarinos kryžiai“, J. Brodskui skirtas „Achilo skydas“ ir „Kartaginoje – po daugelio metų“. Visa tai, ką galima pamatyti šioje parodoje, leis ne tiek suprasti, kiek pajauti J. Brodskio „lietuviškųjų“ eilėraščių dvasią, prisiliesti prie jos.

Autorius nuoširdžiai dėkoja Josifo Brodskio literatūrinio palikimo fondui, Liudmilai G. Sergejevai, Natalijai Vorošilovskai, Marijai Čepaitytei ir Tomui Čepaičiui, Jakovui Klocui, Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus archyviui už pateiktą medžiagą ir pagalbą, rengiant šią parodą.

Autorius yra Sankt Peterburgo valstybinio M. J. Lermontovo bibliotekų tinklo „Atvirų dirbtuvių“ ir „Ligovskaja“ bibliotekos meno parodų kuratorius

IŠKILIOS ASMENYBĖS

Algirdas Končius: „Svarbiausia – ką gali duoti visuomenei“

Dalia ŠIMKUTĖ

Birželį minime dr. Algirdo Končiaus (1915 06 06–2006 11 17) – Vilniaus universiteto Gamtos-matematikos fakulteto dėstytojo, vieno iš Miškininkystės fakulteto įkūrėjų, vertėjo, akademinio skautų sąjūdžio nario – šimto metų gimimo jubiliejų. Žemaičių dailės muziejui buvo perduotas jo tėvo – etnografo, fiziko, profesoriaus Igno Končiaus ir jo šeimos archyvas – per tris tūkstančius vienetų, tarp kurių – asmeniniai laiški, užrašai, rankraščiai, unikalūs miniatiūriniai drožiniai ir kt.

Tarpukario inteligento etalonas

A. Končius gimė 1915 m. Petrograde, į kurių pedagogai tėvai – Marija ir Ignas Končiai pabėgo, traukdamiesi nuo fronto. Jie grįžo Lietuvai atkūrus nepriklausomybę – 1922 m. A. Končius mokėsi Klaipėdoje, Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Vėliau, šeimai persikėlus į Kauną, mokslus tęsė „Aušros“ gimnazijoje, kurią baigė 1933 m. Tuo metu Lietuvoje dar nebuvo aukštųjų miškininkystės studijų, tad įstojo į Alytaus miškininkystės mokyklą. Tačiau šios mokyklos įstaigos diplomu neapsiribojo ir 1935 m. išvyko studijuoti į Prahą, Miško inžinierių aukštąją mokyklą prie Karlo universiteto. Vokiečiams okupavus Čekoslovakiją, A. Končius, deja, diplomo nespėjo gauti. Jis grįžo į gimtąją šalį ir dirbo keliose urėdijose. Neturėdamas aukštojo mokslo diplomo, 1942 m. A. Končius baigė Vilniaus universiteto Miškų mokslų fakultetą, 1949 m. – Lietuvos žemės ūkio akademijos (dabar – Aleksandro Stulginskio universitetas) Miškų ūkio fakultetą. Parengė ir 1949 m. apgynė diplominį darbą „Auklėjimo kirtimai Lietuvoje“. 1972 m. apgynė disertaciją „Miškotvarka Lietuvos TSR kraštovarkoje“, prisidėjo rengiant Lietuvos miškų kadastrą.

1939–1940 m. dirbo įvairiose girininkijose, 1940–1944 m. vidurinės mokyklos mokytoju, 1944–1948 VU vyresniuoju dėstytoju, vėliau kartu ir prodekanu, nuo 1949 iki 1952 m. – Lietuvos žemės ūkio akademijos Miškų ūkio fakulteto vyresniuoju dėstytoju. Iki 1964 m. – Vilniaus žemės ūkio technikumų dėstytojas, 1964–1969 m. – Žemės ūkio projektavimo instituto vyresnysis inžinierius, 1973–1990 m. – Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis.

Žemaičių dailės muziejaus direktoriaus pavaduotoja Jolanta Skurdauskienė sakė, kad su A. Končiumi susipažino apie 1998-uosius. Tiesa, muziejuje jis pradėjo lankytis gerokai anksčiau, ir čia su juo bendravo tuometiniai Istorijos skyriaus darbuotojai – Stanislava Beržonskaitė ir Povilas Grigola. Pasak jos, A. Končiui muziejus yra dėkingas už perduotą savo tėvo, prof. Igno Končiaus bei šeimos archyvą. „Jį po dalelę surinko ir atidavė 1996–2006 metais. Iš visur, kur tik įmanoma – iš I. Končiaus šeimos narių ne tik Lietuvoje, bet ir JAV, iš išsisklaidžiusių tėvo bičiulių ir

A. Končius (1965 m.)
A. Končius Žemaičių dailės muziejui perdavė per tris tūkstančius eksponatų – dokumentų, laiškų, rankraščių, miniatiūrinių drožinių, asmeninių daiktų iš savo šeimos archyvo. Nuotrauka iš Žemaičių dailės muziejaus fondų

pažįstamų. Jis vadovavosi savo tėvo pamokymu: „Viską, kas vertinga, reikia vežti ne iš Lietuvos, o į Lietuvą, į savo kraštą.“

„Tą medžiagą A. Končius į muziejų atveždavo paketėliais. Maždaug kartą per mėnesį būtinai sulaukdavome šio mielo svečio. Mes, muziejaus istorikai, apie tai iš anksto žinodami, jo laukdavome, visai dienai paruošę užkandžių. Jam atvykus, prie arbatos aptardavome naujienas. A. Končius buvo nepa-

A. Končius – Alytaus miškų mokyklos moksleivis (1935 m.) Nuotrauka iš Žemaičių dailės muziejui perduoto šeimos archyvo

A. Končius skautų grupės viduryje. Šalia jo iš dešinės – J. Buzaitytė. Pirmojoje Akademinės skaučių draugovės ir korporacijos „Vytis“ stovykloje (1990 m.) Rasos Sprangauskaitės-Bernotienės asmeninio archyvo nuotrauka

rastai smalsus žmogus, kuriam viskas buvo įdomu, – pasakojo direktoriaus pavaduotoja. – Tada I. Končiaus archyvo tvarkytojas P. Grigola sėsdavo su juo prie atsivežto naujo dokumentų šūsnelio ir prasidėdavo visą dieną trunkantis darbas: kiekvieną dokumentą svečias išsamiai apibūdindavo, nusakydamas jo atsiradimo istoriją ir aplinkybes su įdomiausiomis detalėmis. Gaila, kad tada nebuvo galimybių, o ir mūsų patirties nepakako, kad visas tas istorijas įamžintume.“

J. Skurdauskienė pridūrė, kad A. Končius atseikėjo iš tėvo palikimo ir kitiems muziejams – Lietuvos nacionaliniam, Kretingos, Telšių bei Palangos bibliotekai, atsižvelgdamas į tai, kas svarbu ir reikalinga tam kraštui. Be to, jis parengė savo tėvo raštus spaudai, padėdavo muziejams parengti parodas, bendradarbiaudamas su Čekijos Respublikos ambasada, ir į Žemaičių dailės muziejų pritraukdavo puikių renginių ir įsimintinų parodų.

Paklausta, kas labiausiai įsiminė iš bendravimo su A. Končiumi, J. Skurdauskienė įvardijo vieną epizodą: „Prieš vieną Plungiškių draugijos sambūrį muziejaus svečių kambariuose jis buvo apsisitojęs kartu su bičiuliu bibliofilu Juozu Šimkumi, taip pat gyvenančiu sostinėje, kurį pasikvietė norėdamas parodyti, kaip įsikūrė muziejus. Šeštadienio rytą atvykusi aplankyti svečių, radau juodu prie pusryčių stalo karštai besiginčijančius. Gerai neprisimenu, dėl ko kilo ginčas, bet abu tuo pačiu klausimu turėjo visiškai skirtingas nuomones. Ginčijosi mandagiai, bet atkakliai ir gana aistringai. Įsikarščiavę oponentai vienas po kito išsakė argumentus. Pradėjau nuogąstauti, kuo viskas baigsis, ar draugai nesusipyks? Kažkurio momentu drįsau įsiterpti ir, bandydama „užgesinti“ ginčą, pasiūliau dar kartą išgerti kavos. Tada A. Končius, lyg niekur nieko, nusišypsojo ir tarė: „Nereikia bijoti ginčų, tik juose gali rasis teisybė. Tik diskutuodami, o ne užsidarydami savyje, žmonės gali rasti bendrą sutarimą.“

Pavaduotojos teigimu, A. Končius buvo vienas iš tarpukario inteligentų pavyzdžių. Europietiškas išsilavinimas, inteligencija, didžiulė pagarba kitam, meilė savo kraštui ir kultūrai – tai išskyrė šį žmogų iš kitų jos pažįstamų. Jeigu reiktų paminėti tarpukario inteligentų pavyzdį, žmonės, su kuriais A. Končiui teko bendrauti, neabejotinai įvardintų būtent jį. „Jis buvo nepaprastai lengvai bendraujantis, turintis subtilų humoro jausmą, buvo ypač pastabus ir atidus aplinkai.

teatro akademija) vykusiame Vincės Jonuškaitės-Zaunienės dainininkų konkurso baigiamajame renginyje, kurio metu A. Končius įteikė vardinę profesoriaus Igno Končiaus stipendiją geriausiai fiziką studijuojančiam Kauno technologijos universiteto studentui. Šią, kaip ir kitas vardines stipendijas gabiams ir aktyviems studentams, inicijavo ir tebeskiria JAV veikiančio lietuvių akademinio skautų sąjūdžio Vydūno fondas, kurio iniciatyva rengiamas ir jaunųjų dainininkų konkursas. Kad tėvo vardu buvo įsteigta stipendija, labiausiai prisidėjo A. Končius ir Vydūno fondo pirmininkas Vytautas Mikūnas. Tai labai prasminga, nes tėvas ir sūnus Končiai nuo prieškarinio pasižymėjo skautijos veikloje, o A. Končius aptariamą metu buvo kone vyriausias amžiumi skautas Lietuvoje.

Užsimezgulius pažinties metu A. Končius pažadėjo užteiti į „Mokslo Lietuvos“ redakciją ir pažadą ištesėjo, nuo to laiko dažnai čia užsukdavo. „Jis niekada iš anksto prieš ateidamas neskambindavo, neįspėdavo. Mūsų pokalbiai užsitęsėdavo dvi, tris, o kai kada ir keturias valandas. Jų metu prisimindavo karo ir pokario metus. Daugiausia pasakodavo tėvo profesoriaus I. Končiaus gyvenimo istorijas, kuriose paminėdavo daug to meto jo aplinkos žmonių. Su jauduliu pasakojo ir tokią istoriją, veikiausiai jo tėvo papasakotą: „1918 metai. Šaukimo punkte išsiriškiavę savanoriai, tarp jų išsiskiria labai jau prastais drabužiais apsirengęs jaunas kaimietis, persijuosęs vos ne pančiu, per petį persimetęs nutrintą drobinį maišelį, į kurį turbūt įsidėjęs brizą lašinių ir duonos kepalą. „Kur pats išsiruošėi?“, – klausia jo šauktinių punkto vyresnysis. „Tėvynės ginti“, – atsako užklaustasis... Matau, kaip A. Končiaus akyse sužvilga ašaros, lygiai tokias pat jis matė ir savo tėvo akyse, kai šis jam pasakojo apie tą varganai atrodantį savanorį. Štai kaip prabunda tautos dvasia žmoguje: 120 metų kaimo žmogui diegtas tautinės nevisavertybės kompleksas ir meilė carui, bet užteko pūstelėti naujiems vėjams ir jis pajuto, kad tėvynė gyva, ją reikia ginti, jis jai reikalingas“, – prisiminė pašnekovas.

G. Zemlicko teigimu, A. Končiui labiausiai rūpėjo išsaugoti ir įamžinti tėvo paveldą, tad neretai pokalbis pasisukdavo būtent apie tai. A. Končiaus pažiūros formavosi prieškarinio Nepriklausomoje Lietuvoje ir jam studijuojant Prahėje. Jis buvo labai geranoriškas kitų tautybių atžvilgiu. „Jis gyveno prieškarinio Kaune, kuriame tuo metu maišėsi ir žydai, ir lenkai. Bet nepriklausomai nuo tautybės, jis buvo geranoriškas, tai jausdavo ir pašnekovai. Už tai buvo gerbiamas ir mylimas. Mums kalbantis, jis neparodydavo pykčio ar neapykantos net jį pokario metais tardžiusiems saugumiečiams. Keršto jausmas jam buvo svetimas, bet labai pergyveno dėl neteisybės ir kančių, kurias teko patirti mūsų tautai ir jos žmonėms, – kalbėjo žurnalistas. – A. Končius buvo linksmo būdo, viskuo gyvai domėjosi ir vaizdingai pasakodavo, įterpdamas gyvenimiškų istorijų, anekdotų, priežodžių. Jis būdavo kompanijos siela, šalia Algirdo visi jausdavosi laisvai, nesuvaržyti. Mokėdavo laiku ir taktiškai gerą žodį pasakyti kompanijoje esančių moterų adresu. Aukštos prabos inteligentas.“

Pasak G. Zemlicko, A. Končius labai išgyveno dėl tėvo, kuris 1944 m., siekdamas išvengti bolševikų represijų, emigravo į Vakarų, likimo. „Tas šeimos išdraskymas buvo ir A. Končiaus gyvenimo drama. Nors su Amerikoje gyvenančiu tėvu bendravo

Jaudinosi dėl tėvo likimo

Su A. Končiumi daugiau kaip šešerius metus bendravo ir buvęs laikraščio „Mokslo Lietuva“ vyriausiasis redaktorius, žurnalistas Gediminas Zemlickas. Jis prisiminė, kad baigęs Vilniaus universitetą, dalyvavo jaunųjų mokslininkų klubo „Po Zodiaku“ veikloje, kuriam tuo metu priklausė ir A. Končiaus jaunesnis sūnus Andrius. „Jis man sakėdavo: „Tau reiktų su mano tėvu susipažinti, papasakotų daug įdomių istorijų.“ Tačiau su A. Končiumi redaktorius susipažino gerokai vėliau – 2000 m. tuometinėje Lietuvos muzikos akademijoje (dabar – Lietuvos muzikos ir

laiskais, bet jautė, kad šis yra nelaimingas, atplėštas nuo tėvynės, gimtosios Žemaitijos, todėl apie tėvą pasakojant, neretai jo akyse pasirodydavo ašaros. Išties I. Končius svetimame krašte negirdėjo nei gegutės kukavimo, nei gaidžių giedojimo, nei ožkos mekenimo – to, kas būdinga lietuviškajam kaimui. I. Končiui nemiela buvo ta dangoraižių šalis, todėl nieko apie ją nerašė, gyveno Žemaitijos ir Lietuvos prisiminimais“, – kalbėjo G. Zemlickas.

Anot žurnalisto, A. Končiui, kaip sūnui, vienu svarbiausių darbų buvo Lietuvoje išleisti tėvo parašytas knygas – „Žemaičio šnekos“ (1996), dviejų dalių prisiminimus „Mano eitasis kelias“ (2001, 2006) ir ypač „Kelionė į Červenę ir atgal“ (1993) bei „Savitarpinė pagalba. Vokiečių okupacija 1941–1944 metais“ (1998). „Aš pirmą kartą gyvenime mačiau tokį jaudinantį pavyzdį, kaip giliai sūnus išgyvena dėl tėvo likimo, jaučia atsakomybę išsaugoti jo palikimą ir visa tai paverčia konkrečiais darbais. Jis stengėsi išsaugoti tai, kas įmanoma ir perduoti ateities kartoms. Ne tuščiai yra sakęs: „Ne tiek svarbu, koks esi mokslininkas, bet ką gali duoti visuomenei“, – pasakojo G. Zemlickas.

Rūpinosi rankraščių tvarkymu

Lietuvos muziejų informacijos, skaitmeninimo ir LIMIS (Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos) centro vedėja Danutė Mukienė su A. Končiumi susipažino Palangoje, kai ten gyveno 1991–1995 m. „Jo mama Marija Kentraitė-Končienė buvo kilusi iš Palangos, tad jis čia yra praleidęs daug laiko su savo šeima. Lietuvos pajūris visada jam buvo brangi vieta, į kurią dažnai atvykdavo, domėdavosi Palangos kultūros reikalais.

Tais metais dirbau laikraščio „Palanga“ redakcijoje, Palangos miesto savivaldybės Kultūros ir švietimo skyriuje, domėjausi A. Končiaus tėvo Igno veikla tarpukario ir karo metais, gyvenimu emigracijoje, rašytiniu palikimu. Taigi, susitikimas Palangoje buvo lyg ir iš anksto nulemtas. Jį domino mano žurnalistine veikla, rūpinosi, kad ir palangiškiai daugiau žinotų apie tėvą bei kitus jam artimus ir mylimus, gerbiamus žmones“, – bendravimo pradžią apibūdino muziejininkė.

Jai su šeima persikėlus gyventi į Vilnių,

su A. Končiumi susitikdavo dažniau, nes abu priklausė Vilniaus žemaičių kultūros draugijai. Jis taip pat užsukdavo ir į Vilniuje tuo metu veikusį Žemaičių kultūros draugijos informacinį centrą, domėjosi prie žurnalo „Žemaičių žemė“ veikusios akademinio žemaičių jaunimo korporacijos „Samogitia“ veikla. „Bendradarbiaudami parengėme keletą publikacijų spaudai apie jį patį, jo tėvą ir dėdę bei nedideliu tiražu išleidome dvi savadarbes knyguotes, kuriose paskelbėme A. Končiaus surinktos tautosakos dalį (žemaičių patarles, priežodžius, posakius ir kt.), sukūrėme keletą I. Končiui skirtų puslapių interneto leidinyje „Žemaitija“ (žr. www.samogit.lt).

„A. Končius konsultuodavosi su manimi dėl tėvo archyvų, kuriuos jam persiuntė iš JAV, kai mirė jo jauniausias brolis Liudas, perdavimo muziejams, archyvams, bibliotekoms klausimais. Jis norėjo, kad ten, kur tie archyvai atsidsurs, juos vertintų ir populiarintų. Todėl labiausiai buvo linkęs juos perduoti, o vėliau ir perdavė Palangos bibliotekai, Plungėje įsikūrusiam Žemaičių dailės muziejui ir Lietuvos nacionaliniam muziejui“, – pasakojo D. Mukienė.

Skautus žavėjo jaunatviškumu

A. Končius, dar mokydamasis Vytauto Didžiojo gimnazijoje, prisijungė prie skautų. Bičiulystė su šia organizacija nenutrūko visą gyvenimą. Tiesa, Lietuvos skautų veikla buvo uždrausta sovietmečiu, bet vėl atgaivinta nepriklausomybę atkūrusioje valstybėje. A. Končius, prisijungęs prie atkurtos Lietuvos skautų sąjungos, kurį laiką buvo jos Tarybos pirmininku ir Garbės teismo pirmininku, dalyvavo J. Basanavičiaus draugovės veikloje. Jo dėka pastarieji galėjo rinktis į sveigas Vilniaus mokytojų namuose.

A. Končių pažinojusios skautės – Rasa Sprangauskaitė-Bernotienė ir Jolita Buzaitytė-Kašalynienė, pabrėžė, kad jis buvo išsilavinęs, tolerantiškas, sąmojingas, galantiškas vyras – kiekviena moteris pasijusdavo dama, kai jis palaikydavo palatą. Tačiau kartu buvo kuklus, labiau mėgdavo pasakoti apie kitus, nei apie save. Filisterės R. Sprangauskaitės-Bernotienės teigimu, Vilniaus skyriaus skautai mėgdavo jį kviešti į sveigas žinodami, kad išgirs įdomių pasakojimų apie jo gy-

venimą, studijų laikotarpį ar darbą. „Mane, tuometinę Gamtos fakulteto studentę, ypač domino jo draugystės su biologijos daktaru, profesoriumi Tadu Ivanausku detalės, – prisiminė filisterė. – Daugelis jo pasakojimų iš atminties jau išdilo, tačiau įstrigo tai, kad A. Končius kartą paminėjo esąs gamtos ir ekonomikos mokslų daktaras. Į klausimą, kaip tai suprasti, negi dvi disertacijas apsigynė, jis atsakė, kad yra apgynęs ekonomikos disertaciją, o gamtos moksluose disertaciją atstoja ilgametis bendravimas su T. Ivanausku. Jie kartu keliavo į keletą ekspedicijų po Artimuosius Rytus. Vilniuje gyveno netoli vienas kito, berods, Didžiojoje gatvėje, tad dažnai susitikdavo, bendraudavo. A. Končius tikrai daug žinojo apie gamtą.

Vienoje sueigoje A. Končius pasakojo apie savo studijas Prahos universitete bei tuometinius studentų ir aukštuomenės papročius. Būtent tada mes sužinojome apie „five o'clocką“ (angl. penkta valanda) – su penkta valanda siejamo arbatos gėrimo ir ramaus bendravimo laiką. Mūsų sueigos prasidėdavo kiek vėliau, tačiau ir jas brolis Algirdas leido vadinti „five o'clock'u“, ypač jei gerdavome arbatą.“

Kiekvieną rudenį studentai skautai švenčia savo gimtadienį – 1924 m. spalio 16 d. Vytauto Didžiojo universitete buvo įkurta pirmoji Studentų skautų draugovė. Korporantai laikosi tradicijos iškilmingą šventės dalį užbaigti valsu. Iki šiol abi moterys gerai prisimena tą vakarą, kai A. Končius šoko valsą. „Tai buvo 1997 metų rudenį, metinėje studentų skautų korporacijos „Vytiš“ ir akademinės skaučių draugovės šventėje, gotikinėje Vilniaus dailės akademijos salėje. Algirdas ėmėsi vadovauti valsui, kai poros sujungiamos bendram šokiui. Galiu tik spėti, kad jis to išmoko studijuodamas Čekijoje, nes iš mūsų jaunųjų akademikų, taip pat ten studijavusių, esu girdėjusi, kad Vienos pokyliai su polkomis ir valsais yra populiarūs ir tarp nūdienos studentų. Tai išlikusios buvusios Austrijos-Vengrijos imperijos tradicijos“, – paaiškino Jolita Buzaitytė-Kašalynienė.

Jai antrindama R. Sprangauskaitė-Bernotienė pabrėžė, kad garbusis skautas, nepaisant amžiaus, puikiai šoko: „Manau, kad su juo galėjo varžytis nebent keletas jaunų

žmonių, lankiusių šokio studijas ar būrelius.“ Paklausta, kuo labiausiai jis žavėjo, pašnekovė nedvejodama įvardijo – jaunatviškumu. „Tuo metu, kai teko laimėti su juo bendrauti, jam buvo daugiau nei 80 metų, bet jis visada buvo jaunatviškas – nepaprastai šviesaus proto ir atminties, į renginius ateidavo pasipuošęs, kažkodėl pamenu jį visada vilkintį kostiumu“, – paaiškino savo mintį R. Sprangauskaitė-Bernotienė.

Vyresnioji skautininkė, gilvelininkė, filisterė Jolita Buzaitytė-Kašalynienė prisiminė su A. Končiumi susitikusi pirmoje skautų akademikų stovykloje 1991 m. rugpjūčio pradžioje Pakretuonėje. Tai buvo jos pirmoji skautų stovykla ir trečiasis susitikimas su skautais, susiejęs su skautybe visam gyvenimui. „Mes, jaunimas, stovyklavome visą savaitę, o jos pabaigoje į svečius atvyko senųjų – prieškarinio skautų delegacija, tarp kurių buvo ir A. Končius“, – sakė pašnekovė.

Tačiau draugystė su juo užsimezgė vėliau, kai jau buvo baigusi magistrantūros studijas. „Pamenu kartą sutikau jį miesto autobuse, bet nediršau prieiti pasisveikinti. Dabar tai juokingai atrodo... O draugystė prasidėjo, kai kažkokia proga apsilankiau jo namuose, kambarėlyje Didžiojoje gatvėje. Atmintin įstrigo dailūs, senoviški, raštais išmarginti kavos puodeliai ir sidabro stikluokai, gyvas ir įdomus pašnekovas, šiltas jausmas. Vėliau tų susitikimų buvo daugiau, teko susipažinti su jo vyresniojo sūnaus Gintaro šeima, anūkais, dalyvauti devyniasdešimties metų jubiliejaus šventėje, lankytis paskutiniame būste Konarskio gatvėje. Man patiko klausytis Algirdo pasakojimų, nes buvo išsilavinęs, apsiskaitęs, plačių pažiūrų žmogus, patyręs ir karšto, ir šalto, bet išlaikęs subtilų humoro jausmą ir sveiką nuovoką. Patiko su juo kalbėtis globaliomis temomis. Pagarbiai išklaudydavo mano samprotavimus įvairiais klausimais. Su juo jaučiausi laisvai, nejutau 45 metų amžiaus skirtumo, nenusibosdavo ir neįkyrėdavo su pamokymais...“, – sakė J. Buzaitytė-Kašalynienė. Baigdamą pokalbį, skautė pabrėžė, kad brolis Algirdas jai yra inteligentiškumo etalonas, todėl labai džiaugiasi, kad turėjo galimybę jį pažinti, bendrauti ir semtis iš jo išminties.

Autorė yra Žemaičių dailės muziejaus mokslinės bibliotekos vedėja

KAS GYVENA SVEIKIAU – STUDENTAS AR... NUTEISTASIS?

Lietuvoje visuomenės sveikatos srityje daugiausia dėmesio skiriama vaikams ir mokiniams. Jau nuo vaikų darželio laikotarpio tėvai ir specialistai aktyviai prižiūri vaikų mitybos ir fizinio aktyvumo rodiklius. Taip pat aktyviai stebima ir rūpinamasi moksleivių sveika gyvensena. O kas, be jų pačių, rūpinasi šalies studentijos sveikata?!

Valstybės strateginiuose dokumentuose neraskime daug priemonių, skirtų būtent šios gyventojų grupės gyvensenai gerinti. O juk ji – aukštųjų mokyklų studentija – veikiausiai jau netrukus bus atsakinga už visos šalies ateitį ir perspektyvas. „Paradoksalu, bet susidaro įspūdis, kad Lietuvoje kalinių sveikata ir gerove rūpinamasi labiau, nei jaunos, aktyvios ir perspektyvios visuomenės dalimi, – teigia Lietuvos aerobikos federacijos prezidentė, Aleksandro Stulginskio universiteto Kūno kultūros ir sporto centro direktorė Roma Aleksandravičienė. – Negalime į tai žiūrėti užmerktomis akimis, todėl besirūpindami savo studentų sveikata norime „užkrėsti“ ir kitus.“

Ar galima suaugusiu tapusiam žmogui savo sveikata rūpintis tik pačiam? Galima,

Aleksandro Stulginskio universiteto 2015 metų laidos absolventai

bet ar tai teisingiausias šalies politikos kelias? Neseniai pateikti pirmojo Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų sveikos gyvensenos tyrimo rezultatai verčia manyti – NE. Naujausias Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Visuomenės sveikatos instituto lektorius, mitybos specialisto dr. Valerijaus Dobrovolskio atliktas pirmas išsamus šalies studentų gyvensenos tyrimas skelbia, kad šalies stu-

dentų sveikata gana prasta, o pokyčių – maži. Tyrimas atskleidė didelį psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą tarp studentų. Tyrimo duomenimis, per pastarąjį mėnesį alkoholi vartojo 84,9 proc., rūkė – 40,2 proc. studentų. Kas trečias studentas kada nors vartojo narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Labiausiai paplitęs kanapių vartojimas.

Suprasdamos nerimą keliančias jaunimo sveikatos tendencijas, trys šalies aukštosios mokyklos nusprendė suvienyti jėgas ir įsteigė Sveikatą stiprinančių universitetų tinklą, prie jo kviečia prisijungti ir kitus Lietuvos universitetus. Birželio 3 d. Aleksandro Stulginskio universitete šio tinklo steigimo sutartį pasirašė 3 aukštosios mokyklos: jau penkmetį Sveikatą stiprinančio universiteto statusą ir sveikatinimo tradicijas turintis Aleksandro Stulginskio universitetas, tiesiogiai už sveikatą gyvenimą atsakingas

ir šios srities specialistus ugdantis Lietuvos sporto universitetas, sveiku ir gaiviu pajūriu oru kvėpuojantis Klaipėdos universitetas.

SSU tinklo tikslas – kurti tinklo narių mokymosi aplinką ir organizacijos kultūrą, kurios stiprintų universiteto bendruomenės ir visuomenės sveikatą, gerovę ir tvarumą, suteiktų asmenims galimybių siekti visapusiškos asmenybės raidos ir laikytis sveikatą stiprinančių gyvensenos principų. Įsteigę šį tinklą, universitetai įsipareigojo saugoti ir stiprinti studentų ir darbuotojų sveikatą, sukurti palankią darbo ir mokymosi aplinką; sudaryti palankias sveikatai darbo sąlygas, plėtoti tinkamą vadovavimo politiką; ugdyti tvirtą studentų požiūrį į sveikatos stiprinimo koncepcijos vystymą bendruomenėje ir visuomenėje. Sveikatą stiprinančių universitetų tinklo sutartį pasirašiusiose 3 aukštosiose mokyklose šiuo metu studijuoja beveik 12 000 studentų.

Parengta pagal Aleksandro Stulginskio universiteto Viešųjų ryšių ir rinkodaros skyriaus vedėjos Lauros Žemaitienės informaciją

K. Dineikos parko vaizdai: pasivaikščiojimo takai, kaskadinių maudyklių ir pirčių zona, poilsio kampelis. J. Valančiūtės nuotr.

Atkuriamas istorinis KAROLIO DINEIKOS sveikatingumo parkas Druskininkuose

Janina VALANČIŪTĖ

Paskutinį gegužės savaitgalį, po daugiau kaip dešimtmečio pertraukos, druskininkiečiams ir miesto svečiams vėl atverti istorinio Karolio Dineikos sveikatingumo parko vartai. Nors oficialiai šventei nespėta atidaryti sveikatingumo procedūrų

zonos, bet tikriausiai jau šią vasarą lankytojai čia galės išbandyti senąsias procedūras: maudymąsi kaskadinėse maudyklėse ir pirtyse, jonoterapiją, pėdų masažą akupresūros baseine ir kt.

Prieš devyniasdešimt metų gydytojos Eugenijos Levickos įsteigtą saulės, oro ir mankštos procedūrų gydyklą-parką po karo (1952 m.) buvo atstatęs ir beveik tris dešimtmečius jam vadovavo kūno ir dvasios kultūros puoselėtojas Karolis Dineika. Tai buvo

antrasis parko klestėjimo laikotarpis. Tačiau po nepriklausomybės atkūrimo parkas atiteko profsąjungoms ir buvo apleistas. 2013 m. pasirašyta sutartis dėl sveikatingumo parko projektų finansavimo. Projektai finansuojami Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos ir Druskininkų savivaldybės lėšomis. Tikėkimės, kad šis nuostabus gamtos kampelis taps poilsiautojų ir sveikatą sustiprinti atvykstančiųjų pamėgta vieta, o parkas – vėl suklestės.

AR FIZIKOS PASIEKIMAI FILOSOFIJĄ PAVERTĖ ATGYVENUSIA?

■ Atkelta iš 5 p.

milijonų eurų skiriama ir Lietuvoje. Hokingas primena, kad natūralią atranką Čarlzas Darvinas (Charles Darwin) ir Alfredas Rase-las Volesas (Alfred Russel Wallace) atskleidė, tik ilgai stebėdami gamtą.

1992 m. knygoje „*Dreams of a Final Theory*“ (Galutinės teorijos vizijos) Nobelio premijos laureatas Stevenas Vainbergas (Steven Weinberg) vieną skyrių pavadino „*Against Philosophy*“ (Prieš filosofiją). Jame jis rašo apie filosofijos neveiksmingumą. Vainbergas neatmeta visos filosofijos, o tik mokslo filosofiją, pastebėdamas, kad ji mažai domina mokslininkus. Jis mano, kad filosofijos pozityvizmas padarė daugiau žalos, nei davė naudos.

Vienas iš įtakingų pozityvistų buvo XIX a. fizikas Ernstas Machas (Ernst Mach), kuris neigė medžiagų atominę sandarą, kadangi atomai buvo nematomi. Jis šaipėsi: „Parodykite man atomą?“ Šiandien atomus galime pamatyti tunelinio mikroskopu. Bet mūsų modeliuose yra kitų nematomų objektų, pavyzdžiui, kvarkų. Fizikai daugiau rimtai nebežiūri į pozityvizmą, jis fizikai nedaro jokios įtakos.

Jei pažvelgtume į istoriją, pastebėtume, kad iki visai neseniai tarp fizikos ir gamtos filosofijos nebuvo skirtumo. Iki šiol daugelyje pasaulio šalių fizikai gina filosofijos daktaro (PhD) disertacijas. Talis iš Mileto (Thales of Miletus) (624–546 m. pr. Kr.) laikomas pirmuoju Vakarų tradicijų fiziku ir pirmuoju filosofu. Jis siekė supantį pasaulį paaiškinti gamtiniais reiškiniais, o ne mitologija. Pavyzdžiui, jis manė, kad Žemė yra apsupta vandenynų ir plaukioja ant vandens, o Žemės drebėjimus sukelia vandens bangų mūša. Nors aiškinimas buvo neteisingas, bet buvo geresnis, nei mitologinio dievo Poseidono smūgiavimas į Žemę trišakiu. Rašoma, kad Talis numatė saulės užtemimą 585 m. pr. Kr., nors mokslo istorikai tuo abejoja. Talis laikė, kad visos medžiagos sudarytos iš vandens. Tai buvo pirmasis Vakarų pasaulyje bandymas medžiagų prigimtį aiškinti nepasitelkiant nematomų dvasių. Talis ir

kiti to meto filosofai tikrovę laikė materialia. Šiandien fizikams nereikia antgamtinių elementų jų modeliuose, jie sėkmingai aprašo stebimus reiškinius.

Nesantaika atsirado tada, kai fizika ir gamtos filosofija pradėjo skirtis, XVII a. Galilėjui ir Niutonui atradus dėsnius, aprašančius kūnų judėjimą. Niutonas aprašė planetų judėjimo dėsnius, kuriuos anksčiau buvo atradęs Kepleris. Sėkmingas Halėjaus (Halley) kometos grįžimo 1759 m. numatymas parodė didžią mokslo jėgą.

Niutono fizikos sėkmė atvėrė galimybę filosofuoti apie tikslią Visatą. Atrodė, kad mechanikos dėsniai nusako viską, kas šiame materialiam pasaulyje vyksta, kad jame nėra vietos aktyviai Dievo veiklai. Kaip pastebėjo prancūzų matematikas, astronomas ir fizikas Pieras-Simonas Laplasas (Pierre-Simon Laplace), Niutono dėsniai pakako paaiškinti skrydį per ankstyvąją istoriją. Jis pasiūlė esminę mintį: suprasti Visatą nieko kito nereikia, tik fizikos. Nors kvantinės fizikos Haizenbergo neapibrėžtumo principas paneigė tiksliai veikiančios Visatos modelį, kvantinė fizika lieka filosofškai sunkiai interpretuojama. Bet fizikos modeliai gana gerai aprašo materialųjį pasaulį, kurį stebime akimis ir instrumentais.

XX a. pirmoje pusėje žymiausi fizikai – Nilsas Boras, Ervinas Šriodingeris (Erwin Schrödinger), Verneris Haizenbergas, Albertas Einšteinas ir kiti – svarstė savo revoliucinių atradimų reliatyvumo ir kvantinėje fizikoje filosofinius aspektus. Po Antrojo pasaulinio karo nauja žymių fizikų karta – Ričardas Feinmanas, Stevenas Vainbergas ir kiti – filosofinius apmąstymus laikė nevaisingais. Pavyzdžiui, Vainbergas reklamuoja „realistinį“ kvantinės fizikos interpretavimą teigdamas, kad „banginė funkcija yra fizinės tikrovės atspindys“, o kvantiniai laukai yra jos pagrindinės sudedamosios dalys. 2012 m. žurnale „*Scientific American*“ fizikas Deividas Tongas (David Tong) eina toliau teigdamas, kad eksperimentiškai stebimos dalelės tėra tik iliuzija ir tie, kurie jas laiko fundamentaliomis medžiagos dalelėmis, yra nenuoširdūs:

„Fizikai moko, kad gamtos statybinės plytos yra tokios dalelės, kaip elektronai ar kvarkai. Tai melas. Statybinės gamtos plytos yra ne dalelės, bet erdvėje išplitę laukai.“

Šis požiūris atitinka prastą filosofinį mąstymą. Vainbergas ir Tongas išreiškia platoniską tikrovės supratimą, nes Stenfordo „Filosofijos enciklopedijoje“ rašoma: „Platonizmas laiko, kad egzistuoja abstraktūs objektai, kurių nėra erdvėje ir laike, kurie yra nefizikiniai ir neprotiniai. Ta prasme platonizmas yra šiuolaikinis požiūris, nors vargu ar Platonas patvirtintų šį požiūrį.“

Kai kurie fizikai nekritiškai priėmė platoniską tikrovės supratimą interpretuodami savo rezultatus. Tai negerai, nes anapus jausmų esančią tikrovę jie susieja su pažintiniais įrankiais, kuriuos žmonės naudoja stebimiems reiškiniams aprašyti.

Fizikai tikrina, kiek jų modeliai atitinka tikrovę, imdami duomenis iš dalelių greitintuvų, mikroskopų, teleskopų ar įvairiausių spektrometrų. Šie duomenys, o ne teorijos, apsprendžia, ar modelis atitinka tikrovę. Jei modelis nesutinka su duomenimis – jis neatitinka tikrovės. Modeliai yra tik formulės fizikos rūmo lentoje. Juos lengva nutrinti, bet duomenų – ne.

Teorijos yra laikinos. Nežinome, ar kvantinių laukų teorijos kada nors nepakeis kitas galingesnis modelis, kuris net neminėš laukų ar dalelių. Kaip ir visos fizikos teorijos, kvantinių laukų teorija yra modelis – žmogaus išmonė. Mes tikriname modelius, bet niekada negalime būti tikri, kiek jie atitinka tikrovę. Jie yra metafiziniai. Jei būtų empirinis būdas nustatyti galutinę tikrovę, tai būtų fizika, ne metafizika. Bet tokių būdų nėra. Eksperimentiniu požiūriu mes negalime žinoti, iš ko sudaryti tikrovės elementai. Šiuo požiūriu tikrovė yra tai, ką stebime. Ji nebūtinai atitinka teorinius modelius. Modeliai turi aprašyti stebėjimus ir jiems nereikia metafizikos. Modelių aiškinamoji vertė yra mokslo romantikos esmė, ji turi prognozuojančią galią. Kvantinė fizika yra geriausias pavyzdys, nepaisant filosofinės interpretacijos keblumų.

Tie, kurie laikosi platoniškojo požiūrio į tikrovę, yra nenuoširdūs, jei nevertina filosofijos. Jie laikosi vienos iš įtakingiausių visų laikų filosofų doktrinos ir tai juos pačius paverčia filosofais. Vainbergo, Hokingo, Mlodinovo, Krauso ir Taisono prieštaravimai daugiau skirti metafizikams ir nerodo pakankamo žmonijos minties pripažinimo etikos, estetikos ar politikos srityse.

Hokingas ir Mlodinovas rašo daugiausia apie kosmologiją, ir ten, kur metafiziniu mėginimu išspręsti tikrosios prigimties klausimą piktinaudžiaujama, jie yra teisūs. Metafizika ir jos proto-kosmologinės hipotezės vertinamos kaip filosofija, kuri viduramžiais buvo laikoma teologijos tarnaitė. Hokingas ir Mlodinovas teigia, kad metafizikai, kurie kalba apie kosmologinius dalykus, nepakankamai nutuokia apie mokslą, kad galėtų pasakyti ką nors naudingo. Kosmologinė metafizika yra išstumta geriau informuotos fizikos, ir su tuo nesutiktų nebent teologai. Krausas griežtai kritikuoja mokslo filosofiją, bet būtų teisingiau, jei jis kritikuotų kokius nors metafizikos aspektus. Metafizika pretenduoja suprasti ir teisingai aprašyti tikrovę, bet nėra būdo sužinoti, ar ji tai gali.

Taigi, nors minėti žymūs fizikai yra teisūs, kad nevertina kosmologinės metafizikos, bet jie būtų neteisūs, jei iš viso atsiribotų nuo filosofijos. Fizikai tikrovę aprašo pagal stebėjimų duomenis ir netvirtina, kad jų modeliai tiksliai atitinka tikrovę. Todėl Hokingas ir Mlodinovas elgiasi kaip filosofai diskutuodami apie tai, ką mes galime žinoti apie tikrovę, nors jų atsakymas yra „nieko“.

Visi žymūs filosofijos kritikai, kurių požiūrių čia apžvelgėme, labai giliai mąsto apie žmonijos žinių šaltinius. Geriausia, ką jie gali pasakyti, yra tai, kad jie mokslą supranta geriau nei profesionaliausi filosofai, nes remiasi stebėjimais ir eksperimentais, o ne grynu mąstymu sėdint fotelyje – ne filosofavimu. Bet kol apie filosofiją kalbame, ji nėra mirusi.

Autorius yra habilituotas fizinių mokslų daktaras, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, VU profesorius emeritas, Lietuvos mokslo premijos laureatas.

Paminėkime dr. ROKO ŠLIŪPO 150-ąsias gimimo metines

Gdytojas, varpininkas, visuomenės veikėjas Rokas Šliūpas (Stanislovo ir Jono Šliūpų brolis) gimė **1865 m. birželio 2 d.** tuometinės Šiaulių apskrities Gruzdžių valsčiaus Rakandžių kaime.

1874 m. jis baigė Mintaujos gimnaziją, 1889 m. – Petrapilio universiteto Fizikos-matematikos fakultete biologijos mokslus ir 1893 m. – Maskvos universiteto Medicinos fakultetą, kuriame įgijo gydytojo teises. Nuo 1891 m. dalyvavo kovos su choleros epidemija būriuose. Dirbo Maskvos fabriko gydytoju, vėliau Karaliaučiaus universiteto klinikose, o nuo 1895 m. vertėsi gydytojo praktika Ariogaloje, kur sėkmingai kovojo su išplitusia trachoma.

1900 m. R. Šliūpas persikėlė į Aleksotą prie Kauno, bet dėl draudžiamos lietuviškos spaudos platinimo buvo suimtas ir įkalintas, vėliau išstremtas vieneriems metams į Kazanę. 1904 m. grįžo į Kauną, bet tais pačiais metais buvo mobilizuotas ir pasiūstas į Sibirą, dirbo karo lauko gydytoju ir chirurgo. 1905 m. grįžo į Kauną, kur vėliau dirbo įvairių „Saulės“ mokyklų ir Žemaičių kunigų seminarijos gydytoju bei higienos kurso dėstytoju. 1914 m. vėl mobilizuotas, bet, kaip pafrontei nepatikimas, išsiūstas į Rusijos gilumą. Iš ten sugrįžo 1918 m. Dirbo Kauno kunigų seminarijos gydytoju ir dėstytoju, kovojo su karo metu išplitusiomis epidemijomis. 1922 m. R. Šliūpas paskirtas Šv. Vincento a Paulo mergaičių mokytojų seminarijos mokytoju ir gydytoju bei valstybinės gydytojų egzaminų komisijos nariu. Iki 1927 m. rugsėjo dirbo Kauno aukštesniosios komercijos mokyklos gydytoju. Buvo ilgametis Lietuvos banko tarnautojų vyr. gydytojas.

1939 m. išsikėlė į Pagirius (šalia Aleksoto). Antrosios bolševikų okupacijos metu paskirtas Garliavos ambulatorijos vedėju, kur išdirbo iki 1951 m. Mirė 1959 m. gegužės 26 d. Garliavoje (Kauno aps.). Palaidotas Jonučių kapinėse (šalia Garliavos).

Gydytojas, varpininkas, visuomenės veikėjas Rokas Šliūpas

Visuomeninė R. Šliūpo veikla – labai įvairi. Mintaujos gimnazijoje platino „Aušrą“. Vasaros atostogų metu platino įvairias lietuviškas knygas, organizavo nuolatinių knygnešių veiklą, rinko tautosaką 1888 m. vasarą su dr. Vincu Kudirka nuvyko pas Martyną Jankų į Bitėnus ir susitarė dėl „Varpo“ leidimo. Čia R. Šliūpas atstovavo Petrapilio ir Maskvos lietuvių studentams. Dar būdamas Petrapilio universiteto studentu, kartu su broliais Beržanskiais, Spuduliu ir kitais leido ranka rašytą laikraštėlį „Žinių nešėjas“, kurio išėjo keli numeriai.

Kaune R. Šliūpas buvo uolus „Dainos“ draugijos veikėjas ir pagrindinis jos šelpėjas. 1907 m. – vienas iš „Saulės“ draugijos steigėjų, dosniai rėmęs „Saulės“ namų statybą. Buvo jos kursų ir mokyklų nuolatinis mokytojas ir gydytojas. 1907 m. – vienas pirmųjų Lietuvos mokslo draugijos narių ir

„Vilties“ draugijos steigėjų. 1908 m. kovą su Paškevičiumi, Šeferliene, Banaičiu ir kitais įsteigė Kauno lietuvių ratelį. Jo pastangomis ratelis 1908 m. liepos 5 d. Birštone organizavo pirmąjį koncertą. 1910 m. su S. Banaičiu ir kitais įsteigė Lietuvos vartotojų draugiją „Nemunas“ ir 1910–1914 m. buvo jos pirmininku. „Nemunas“ slaptai rėmė laikraščius „Ateitis“ ir „Pavasaris“. 1918 m. Lietuvos Valstybės Tarybos buvo paskirtas Kauno apskrities įgaliotiniu ir iki 1919 m. kovo važinėjo po Kauno apylinkes, steigdamas valsčių savivaldybes.

1919 m. pradžioje kartu su kitais įsteigė Raudonojo Kryžiaus Lietuvos organizaciją ir iki 1932 m. buvo jo pirmininku. 1925 m. susitarė su Lenkijos Raudonojo Kryžiumi pasikeisti belaisviais. Jo rūpesčiu buvo atnaujinta Kauno Lietuvos Raudonojo Kryžiaus ligoninė, pristatyta operacinė, pastatyta Klaipėdos Raudonojo Kryžiaus ligoninė, Aukštojoje Panemunėje įsteigta sanatorija sergantiems džiova. R. Šliūpo rūpesčiu įvykdytos pagrindinės Birštono kurorto statybos, įsteigtas „Žiburėlis“, suorganizuoti nuolatiniai gailėstingųjų seserų kursai-mokykla, nuolatinė loterija. Už šiuos nuopelnus R. Šliūpas išrinktas Lietuvos Raudonojo Kryžiaus garbės pirmininku. Jį labai vertino ir Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus vadovybė. Už nuopelnus, plėtojant Raudonojo Kryžiaus organizaciją 1930 m. jam įteiktas Vokietijos Raudonojo Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinas.

Vienas iš R. Šliūpo rūpesčių buvo ir Lietuvos elektrifikacija – jis vienas iš Lietuvos tarp miestinės elektros bendrovių sąjungos steigėjų ir vadovybės narių. R. Šliūpas buvo didelės veiklos ir energijos žmogus, mūsų laisvės kovotojas, bet ne plunksnos žmogus. Tik vienas kitas jo straipsnelis ar žinutė išspausdinta spaudos draudimo metais Tilžės ir JAV lietuvių laikraščiuose. Nedaug rašė ir Kauno laikraščiams, atgavus lietuvišką spaudą, ir vėliau, nepriklausomybės metais.

Pagrindiniai R. Šliūpo darbai: „Keli bruožai iš buvusios Kauno komercijos mokyklos mokinių gyvenimo“ (statistika, medicinos klausimai), išleista 1928 m., „Grunvaldo mūšis“ (1936) ir rankraščiu likusios „Tikrovės pasakos“ (populiari gyvybės atsiradimo apžvalga) (1953). R. Šliūpo vaikai: sūnus Mindaugas, dukterys – Aldona Alytienė, Danutė Senikienė ir Gražina Siliūnienė. Broliai: Stanislovas (gimęs 1858 m. Rakandžių kaime, miręs 1911 m. kovo 12 d. Šiaulių apskrities Aukščių viensėdyje) ir Jonas (gimęs 1861 m. vasario 23 d., pagal naują kalendorių – kovo 6 d. Šiaulių apskrities Gruzdžių valsčiaus Rakandžių kaime, miręs 1944 m. lapkričio 6 d. Berlyne, Vokietijoje). *Cituojama iš „Lietuvių enciklopedijos“, 30-ojo tomo, So. Boston, Mass. (JAV), 1964, 62-63 p.*

„Kauno diena“, 2012 m. rugsėjo 20 d. pranešė, kad Garliavos poliklinikai suteiktas Roko Šliūpo vardas. Įamžinti visuomenės veikėją, valstybei ir Garliavos bendruomenei nusipelnusį iškilų gydytoją R. Šliūpą nusprendė patys medikai. Šiai iniciatyvai pritarė ir Garliavos seniūnijos seniūnaičiai, Pavadinimų sumanymo ir atminimo įamžinimo komisija, anūko Mindaugo Šliūpo šeima. Tokiam sprendimui pritarė ir Kauno rajono savivaldybė.

Šiomet, birželio 2 d. Garliavos Roko Šliūpo poliklinikos bendruomenė drauge su Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos atstovais ir Roko Šliūpo šeimos nariais bei Kauno rajono savivaldybės vadovais paminėjo daktaro Roko Šliūpo 150-ąsias gimimo metines. Šventės metu apdovanoti moksleivių rašinių konkurso „Rokas Šliūpas, Lietuvos Raudonasis Kryžius ir Garliava“ dalyviai.

„Žiemgalos“ žurnalo 2014 m. antrajame numeryje paskelbtas Ingos Stepukonienės straipsnis „Daktaras Rokas Šliūpas – lietuviybės puoselėtojas.“

SKELBIMAS

KVIEČIAME Į KELIONĘ PO LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS PILIS

Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugija, kartu su Bajorų sąjunga ir kraštiečių klubu KRIVULĖ, kviečia į kelionę po LDK pilis, kartu paminint kunigaiškščio RADVILOS JUODOJO 500-ąsias gimimo metines.

Plačiau:

<http://reformacija.lt/wordpress/wp-content/uploads/2012/09/Lietuvyb%C4%97s-p%C4%97domis-Mikalojaus-d-Juodojo-500-osios-gimimo-metin%C4%97s.pdf>

Viza: Visiems vykstantiems būtina viza. Vizai įforminti būtinas paso originalas, viena nuotrauka (spalvota, baltame fone, matinė). Dokumentus reikia pateikti ne vėliau kaip iki liepos 13 d.

Norint gauti vizą, būtina ši informacija: vardas, pavardė (ištekėjusioms moterims ir mergautinė pavardė), sutuoktinio (-ės) vardas, pavardė, gimimo data, jei vykstantysis gyvena santuokoje. Jei ne, būtina nurodyti statusą: išsiskyręs, našlys ir pan. Nurodomas vykstančiojo telefonas, adresas, darbovietė (pavadinimas, adresas, pareigos), gimtasis miestas ir valstybė, pavyzdžiui: LR, Vilnius.

Išvykimo laikas: rugpjūčio 1 d., šeštadienis, 7.00 val. iš autotransporto stovėjimo aikštelės, esančios prie pramogų centro FORUM PALACE.

Grįžimo laikas: rugpjūčio 2 d., sekmadienio vakaras.

Pasus, nuotraukas, kelionės mokestį ir reikalaujamus anketinius duomenis prašome pateikti Laimai Bartkienei, tel. (8 614) 15 560, el. p. laima.bartkiene@gmail.com, Lietuvos technikos biblioteka, Šv. Ignato g. 6, nurodytomis dienomis ir valandomis: liepos 8, 9 ir 10 d. nuo 15.30 iki 18.30 val. Jei kils klausimų – mielai atsakysime.

Kelionės koordinatorius – Donatas Balčiauskas, tel. (8 698) 76 500, el. p. donatas.balciauskas@gmail.com

VGTU mokslininkų inovacija pritaikyta biokuro bendrovėje

Rinkoje egzistuoja kelios technologijos, valančios orą nuo kietųjų dalelių, tačiau biokurą gaminančiai bendrovei netiko nė viena jų: smarkiai kietosiomis dalelėmis užterštas oras ir aukštas drėgmės lygis sumažindavo prietaisų valymo efektyvumą ir neleisdavo pasiekti norimų rezultatų. Pagalbos ranką bendrovei ištiesė Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) mokslininkai, pasiūlę inovaciją – daugiakanalį cikloną.

Išbandydami šią technologiją, bendrovės „Ligninenco“ atstovai sumontavo daugiakanalius ciklonus dviejose gamybos linijose. Jų tyrimai atskleidė, jog gamybos proceso metu susidaręs oras išvalomas 92 proc. Tai nedaug atsilieka nuo VGTU mokslininkų atliktų prototipo tyrimų laboratorijoje: daugiakanalis ciklonas iš oro išvalė net 95–96 proc. ypač smulkių kietųjų dalelių. Bendrovė siekia taikyti aukštesnius aplinkosauginius reikalavimus ir prisidėti prie oro kokybės gerinimo, tad yra patenkinta rezultatu ir diegs šią technologiją likusiose gamybos linijose.

„Rūpindamiesi aplinkos taršos mažinimu ir žmogaus gyvenimo kokybe, sukūrėme efektyvesnį ir sudėtingomis aplinkos sąly-

gomis veikiančią oro valymo mechanizmą. Daugiakanalis ciklonas yra nesudėtingos konstrukcijos, todėl daug pigesnis ne tik jo gamyba, bet ir eksploatacija, priežiūra. Šiuo metu naudojami oro filtrai daugiakanaliam ciklonui nusileidžia ir dėl naudojimo sąlygų: mūsų siūloma inovacija orą gali išvalyti net ir esant aukštai temperatūrai ar dideliame drėgmės kiekiui ore“, – pasakojo VGTU Aplinkos inžinerijos fakulteto Aplinkos apsaugos katedros profesorius Pranas Baltrėnas.

Daugiakanalis ciklonas, finansuotas pagal Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros (MITA) teikiamus inovacinius čekius, jau valo orą biokurą gaminančioje bendrovėje. Jį galima panaudoti ir katilinėse, medžio apdirbimo, popieriaus ir baldų gamyboje, statybinių medžiagų pramonėje, žemės ūkyje ir kitose užterštose aplinkose. Už kitas šiuo metu naudojamas oro valymo technologijas inovacija pranašesnė dėl kainos ir efektyvumo santykio: daugiakanalis ciklonas yra beveik 10 kartų pigesnis nei tokį patį rezultatą pasiekiančios alternatyvios rinkoje esančios technologijos.

Parengė Kristina Urbaitytė, VGTU Ryšių su visuomene skyriaus specialistė

MENOTYROS BARUOSE

J. MAČIŪNO ORIENTALIZMAS IR *FLUXUS* ESTETIKOS PRINCIPAI

Prof. dr. Antanas ANDRIJAUSKAS

Pabaiga. Pradžia Nr. 10 (542) ir 11 (543)

Jau pirmasis J. Mačiūno paskelbtas manifestas liudijo, kad jo įkurtas sąjūdis pirmiausia buvo nukreiptas prieš gyvymingumą praradusį komercializuotą vėlyvąjį modernizmą. Jis skelbė naujo socialiai angažuoto ir atitinkančio aktualius visuomenės poreikius meno ideologiją, siekė įtvirtinti bendrą socialiai ir politiškai organizuoto meno frontą. Šios idėjos atitiko tuomet Vakaruose, ypač Prancūzijoje, vyravusių kairiosios pakraipos menininkų ir intelektualinio elito laikyseną bei idealus.

Tačiau neabejotinai vienas svarbiausių J. Mačiūno tikslų, kaip rodo *Fluxus* manifestai, buvo IŠGRYNTI PASAULĮ NUO „EUROPANIZMO“, t. y. nuo eurocentrizmo ideologijos, ir įtvirtinti universalius įvairių tautų bei civilizacijų socialiai aktualius estetinius ir meno principus. Jo eurocentrizmo kritika buvo nukreipta prieš klasikinius Vakarų estetikos ir meno principus. J. Mačiūnas buvo naujo metacivilizacinės eros menininko prototipas, žmogus, kupinas didžios pagarbos įvairių civilizacijų meninės kūrybos formoms, atkakliai kovojęs su bet kokiomis eurocentrizmo ir rasizmo apraiškomis. Pakako garsiam vokiečių kompozitoriui K. H. Stockhauzenui niekinamai atsilipti apie džiazą, kaip apie juodukų muziką, ir po šios rasistinės frazės jis galutinai prarado J. Mačiūno pagarbą.

J. Mačiūno suburti *Fluxus* šalininkai siekė sujungti socialiai aktualias įvairių tautų ir kultūrų meninės raiškos formas, išryškinti nesisteminę vidinį įvairių kūrybos sričių, meno rūšių ir žanrų sąryšingumą, juose slypintį „neprogramuojamą spontaniškumą“, iškelti mene kūrybinio prado svarbą, suteikti galimybę reikštis ne tik tradicinėms, pretenduojančioms į „išliekamumą meno istorijos ir muziejų lentynose“, bet ir efemerinėms, greitai išnykstančioms formoms. Vadinamieji vieši *Fluxus* koncertai, akcijos, parodos dažniausiai buvo ne visai vieši, o vykdavo pusiau privačioje aplinkoje, neretai niekur prieš tai neskelbus.

Formuodamas konceptualias estetines *Fluxus* nuostatas, J. Mačiūnas pabrėžė grupuotės nukreiptumą prieš naujaisiais laikais nusistovėjusią moderniąją vakarietišką meno sampratą, menų hierarchijoje iškeliančią dailesnius menus (muziką, teatrą, poeziją, tapybą, skulptūrą ir pan.), ir siekė išryškinti taikomųjų menų bei dizaino svarbą. Jo manifestuose, laiškuose yra daug šeštojo dešimtmečio intelektualams būdingų istoriosofinių, nusivylimo tradicinėmis Vakarų civilizacijos vertybėmis, mąstymo ir kūrybos principais motyvų, suvokimas, kad civilizacijos istorijoje vyksta esminis lūžis, kuris labai paveiks postmoderniosios epochos raidą.

„*Fluxus*, – rašė Kenas Friedmanas, – at-

sirado tuomet, kai keitėsi pasaulėžiūros. Era, kurią kažkada anglakalbiame pasaulyje vadinome Elžbietos epocha, baigėsi tik dabar. Nors dar nežinome jos pavadinimo, ryškėja nauja era. Ribiniai būviai ekologinėse sistemose duoda pradžią įdomioms gyvybės rūšims. Pereinamaisiais istorijos laikotarpiais atsiranda įdomių kultūros formų. Tokios asmenybės, kaip Marcelis Duchampas ir Johnas Cage'as, pagrįstai laikomi *Fluxus* pirmtakais, tačiau dar svarbiau idėjos. Revoliucinės rusų meno grupės, pvz., LEF, kai kuriems iš mūsų, labiausiai Mačiūnui, darė didžiulę įtaką. Kitiems svarbiausia buvo De Stilj ir Bauhauzo filosofija. Mintis, kad gali būti kartu menininkas ir gamintojas, architektas ar dizaineris, tapo svarbiausia mūsų požiūryje į savo veiklą ir reikšmę visuomenėje. Svarbu dirbti ir gamyboje, ir muziejuje, sugebėti keisti pozicijas ir kartu reikštis abiejose srityse.“ [Friedman, 1996, p. 290].

Anarchiška ir skandalinga, eiliniam meno vartotojui menkai suprantama, *Fluxus* sąjūdžio šalininkų veikla netenkino estetinių komercializuotos Vakarų visuomenės skonių. Jį nuosekliai finansiškai rėmė tik keletas avangardinį meną palaikančių galerijų, muziejų, mecenatų ir paskiros įtakingesnės dailės pasaulio asmenybės. *Fluxus*, paties J. Mačiūno prisipažinimu, pasiglemžė jo finansinius išteklius, kadangi 90 procentų uždirbtų už grafikos dizainą pinigų jis išleisdavo sąjūdžio veiklai.

J. Mačiūnas ir *Fluxus* šalininkai kūrybą suvokė labai plačiai – kaip spontanišką kūrybinę dvasios raišką, kurioje įvairiomis ir netikėtomis formomis atsispindi žmogaus mąstymo intensyvumas, kasdienybės poelgių logika ir paradoksai, nyksta sunkiai matoma riba tarp meno ir gyvenimo. Žmogaus gyvenimas ir spontaniškas kūrybinės dvasios polėkis susilieja į vientisą kūrybą. *Fluxus* šalininkai, kaip ir džen Meno kelio išpažinėjai, kūrybą traktavo kaip savitą gyvenimo, požiūrių ir žmogų supantį pasaulį, mąstymo būdą, spontanišką atsaką į rutininio gyvenimo logiką. Jiems būdingas pasaulio regėjimo „atvirumas“, netikėtos reakcijos į kasdieniškaus gyvenimo reiškinius, gebėjimas juose išvelgti ypatingą prasmę ir poetiką. Kūryboje jiems, kaip ir džen šalininkams, svarbiausia netikėtas atradimo džiaugsmas.

J. Mačiūnas, kaip ir *wenrenhua* (*bunjin-ga*) mokyklų šalininkai, iškelia meno kūrimą dėl meno, o ne dėl pinigų, jis neturi turėti prekinės paklausos ar mistifikuojamos vertės, kadangi tai yra vienas jo sutramdymo būdų. J. Mačiūnas, kaip ir tradicinė japonų estetika, skelbia meno ir kasdienio gyvenimo, buities suartėjimą, atsiribojimą nuo Vakarų estetikoje ir meno tradicijoje vyravusios meno, kaip pamėgdžiojimo, koncepcijos, kurią pakeičia antimimetinėmis estetinėmis nuostatomis, spontaniškais veiksmais, akcijomis, nonkonformistiniu požiūriu į tradicines vertybių sistemas, klasikinių Vakarų kultūros palikimą, ieško alternatyvų tradicinėms racionalistinėms meninės kūrybos koncepcijoms.

Neatsiejamas *Fluxus* estetikos bruožas buvo priešinimasis bet kokioms kūrybinei asmenybės laisvę ribojančioms struktūroms, rutinai, biurokratinėms institucijoms, išsekusioms mąstymo ir kūrybos formoms, jų parodijavimas, provokavimas, pasityčiojimas. Kaip akivaizdų šios tezės pavyzdį galime pateikti tipišką postmodernistiniam menui akciją, kurią J. Mačiūnas pristatė 1975

m. Niujorke, kai plačiai išreklamavo renginį *Fluxfest Presents: 12! Big Names!* („Fluxfestivalis pristato: 12! Didieji vardai!“), kuriame gausiai susirinkę žiūrovai vietoj lauktų įžymybių pamatė tik ekrane didelėmis raidėmis užrašytus jų vardus.

Fluxus šalininkai rėmėsi džen estetikos idėja apie meną, ne kaip apie komercializuotą, institucionalizuotą, išbaigtą ir vientisą objektą, o kaip apie procesą, vyksmą, kuris skleidžiasi konkrečią būties akimirką ir, atspindėjęs visuomet unikalią, nepakartojamą kultūrinę ir socialinę situaciją, baigiasi ir išnyksta. Todėl postmoderniajame mene aktualėja subjektyvumas, svarbiausia darosi perteikti tas sąmonės būsenas, išgyvenimus, kurie atsiranda žmonėms kūrybiškai bendraujant.

Ankstyvajam grupuotės veiklos etapui būdingas hepeningų svarbos sureikšminimas. Stiprėjant priešpriešai tarp įvairių respektabilumą įgavusių klasikinio modernizmo ir apskritai tradicinio meno formų, *Fluxus* sąjūdyje darėsi aktualesni vėliau tapę vientisa, džen estetikos principais pagrįsta kūrybos forma, vizualiniai reginiai, kuriuose pirmiausia išryškinamas meno efemeriskumas, spontaniškumas, gebėjimas paveikti suvokėjo sąmonę. J. Mačiūnas ir jo bendražygiai kūrė daugybę improvizuotų, dažniausiai tarpusavyje nesusijusių vizualiai suvokiamų veiksmų gatvėse ir kitoje kasdienėje aplinkoje, siekdami sukurti atsitiktinio, netikėto įvykio įspūdį, įtraukti į savo kūrybos procesą žiūrovus ir panaikinti ribas tarp meno bei gyvenimo. Dėl to *Fluxus* menininkai teigė, kad „menas ir yra gyvenimas“, kadangi jis atsiranda iš gyvenimo ir atsiliepia į įvairius jo poreikius.

Grupės veikloje itin svarbios buvo iš hepeningų išsirutuliojusios improvizuotos su realiu gyvenimu susijusios vadinamosios akcijos. Jų esmė – tiesioginis meninės kūrybos proceso perteikimas teatralizuotomis meninės išraiškos priemonėmis, pasitelkiant reginių, vyksmų, garsų ir pan. galimybes. Netrukus *Fluxus* veikloje ėmė vyrėti performansai – iš anksto apgalvotas, konceptualus veiksmas, kurio pagrindinė meninės išraiškos priemonė – paties menininko kūnas, jo išorė, gestai. Šiuos vaidinimus dažniausiai atlikdavo kamerinėje aplinkoje arba galerijose ir fiksuodavo foto- arba vaizdo priemonėmis. Šiuo aspektu *Fluxus* poveikis postmodernistinio meno raidai buvo neginčijamas.

1978 m. po sunkios vėžio ligos mirus J. Mačiūnui, *Fluxus* sąjūdis neteko pagrindinio generatoriaus ir pamažu rimstančiomis bangomis ištirpo galingai išsiskleidusio ir meno dilerių bei kritikų palaikymą įgavusio postmodernistinio meno sraute. Istorinis J. Mačiūno vaidmuo jau buvo atliktas. Kadai-

respektabilius žiūrovus šokiravusios akcijos ir koncertai tapo Vakarų postmodernistinės kultūros kasdienybe.

Daugelį J. Mačiūno idėjų ir kūrybos principų Vokietijoje plėtojo Josephas Beuys, kuris daug nuveikė *Fluxus* idėjas populiariaudamas Europoje. Didžiulį atgarsį turėjo 1966 m. spalio mėnesį Kopenhagoje *Gallery 101* ir Berlyne *Rene Block Gallery* jo surengtos akcijos EURAZIJA, kurios tarsi turėjo įprasmiti *Fluxus* ideologo skelbiamą Rytų ir Vakarų pasaulių, estetinių principų ir meno suartėjimo idėją, viso Eurazijos žemyno nuo Kinijos iki vakarinių Europos pakraščių politinio bei dvasinio jungimosi idėją. Remdamasis 1922 m. Vienoje Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikai skirtu kongreso metu perskaitytu R. Steinerio pranešimu, jis teigė intuityvaus dvasingo „Rytų žmogaus“ ir racionalaus „Vakarų žmogaus“ sujungimo būtinybę, regėdamas plačias abiejų pusių dvasinio praturtinimo galimybes. Be šių teorinių tam metui būdingų universalių nuostatų, Beuys, kaip ir kiti *Fluxus* estetikos šalininkai, plačiai rėmėsi džen estetikos principais, kūrė daugybę spontaniškai improvizuotų kompozicijų.

Taigi J. Mačiūnas buvo ne tik universalus menininkas kūrėjas, bet ir įtakingas postmodernistinio meno teoretikas, impresarijus, ideologas, daug nuveikęs integruojant į postmodernizmo kultūrą tradicinės Tolumų Rytų estetikos ir meno elementus. Stiprią japonizmo įtaką J. Mačiūno ir *Fluxus* šalininkų kūryboje, be bendros postmodernistinio meno krypties į orientalizaciją, nulėmė tai, kad nuo pat šio sąjūdžio pradžios jo branduolį sudarė Cage'o mokiniai ir jiems dvasiškai artimi džen estetika vadovavęsi menininkai.

J. Mačiūno konsoliduotas *Fluxus* sąjūdis sukilo prieš vartotojiškos visuomenės ideologijos apribojimus, sustiprėjęs meno komercializavimą ir naujų fetišų kūrimą. Jis atspindėjo besikeičiančią meno padėtį komercializuotoje visuomenėje, meno suartėjimą su kasdieniu gyvenimu, jo vizualizaciją, dinamiškumą, funkcijų, meninės kalbos kaitą, sudėtingus naujų meno formų sintezės ir hibridizacijos procesus, elitinės ir masinės kultūros suartėjimą. *Fluxus* sąjūdis labiausiai ieškojo naujų „neklasikinės“ japonų estetikos ir technogeninės revoliucijos inspiruotų, neretai eklektiškų, sintetinių, sinastezinių meninės kūrybos formų, buvo pasišovęs naikinti tradicinių meno rūšių ir žanrų ribas, atmesti klasikines grynojo meno formas, siekė, kad menas taptų neatsiejama gyvenimo dalimi. J. Mačiūnas ir jo bendražygiai jautė ypatingą potraukį konceptualiam, kupinam minimalizmo ir paprastumo poetikos menui. Šios estetinės nuostatos veikė įvairius minimalistinius sąjūdžius. ■

2017-ieji paskelbti Piliakalnių metais

Seimas, atsižvelgdamas į tai, kad piliakalniai, prie jų esančios gyvenvietės, šventvietės, kapinynai, pilkapijai, senieji keliai yra lietuvių tautos tapatumą stiprinančios vertybės, ir į tai, kad daugelio jų reikšmė iki šiol neįsisąmoninta, o apsauga nepakankama, nutarė 2017-uosius paskelbti Piliakalnių metais. Priimtame dokumente akcentuojama, kad piliakalniai yra baltų kultūros ir ankstyvosios Lietuvos valstybės simbolis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo liudijimas ir tautinio atgimimo sąjūdžio įkvėpimo šaltinis. Seimas nusprendė pasiūlyti Vyriausybei sudaryti Piliakalnių metų komisiją, kuri iki 2016 m. birželio 1 d. parengtų Piliakalnių metų programą ir pradėtų parengiamuosius darbus jai įgyvendinti. Priimtu nutarimu taip pat Vyriausybei pasiūlyta kartu su savivaldybėmis 2017 metais numatyti lešų Piliakalnių metų komisijos sudarytai ir patvirtintai programai įgyvendinti. ■

Seniausias LDK raštijos paminklas – faksimiliniame leidinyje

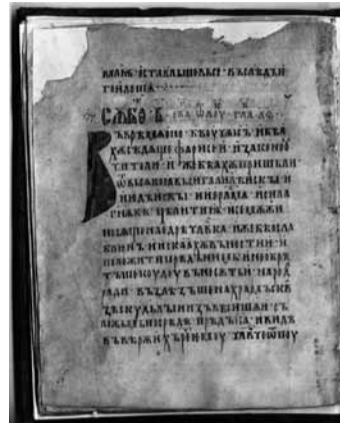

Birželio 18 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Baltarusijos nacionalinė biblioteka ir Baltarusijos Respublikos ambasada Lietuvoje pristatė faksimilinį Turovo evangelijos leidinį. Pirmąkart atkurtas vienas seniausių LDK raštijos paminklų – XI a. Turovo evangelijos (trumpo šventadieniams skirtų evangelijų skaitinių rinkinio) fragmentas. LMA Vrublevskių biblioteka yra originalios rankraštinės knygos saugotoja, o Baltarusijos nacionalinė biblioteka – faksimilinio leidinio rengėja.

Šventadieniams skirtų evangelijos skaitinių rinkinio (žinomo Turovo evangelijos vardu) fragmentą 1865 m. Turove, netoli Minsko, dabartinės Baltarusijos Respublikos teritorijoje archeografinės ekspedicijos metu rado mokytojas Nikolajus Sokolovas. Rankraštinę knygą jis parvežė į Vilniaus viešosios bibliotekos Rankraščių skyrių. 1915 m. kartu su kitomis bibliotekos vertybėmis Evangelija buvo išvežta ir saugota dabartinėje Rumiancevų bibliotekoje Maskvoje. Po Antrojo pasaulinio karo ji sugrąžinta į Lietuvą ir perduota Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriui. Išliko ir saugoma 10 Evangelijos lapų. Tai ankstyviausias rašto paminklas, saugomas Lietuvos Respublikoje, taip pat vienas iš

keturiolikos išlikusių XI a. rašto paminklų bažnytine slavų kalba buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje. Evangelija pristato buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos stačiatikių bažnyčios dvasinės ir materialinės gyvensenos, knygos kultūros ištakas, atspindi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos multireliginį, kultūrinį, etninį ir visuomeninį kontekstą.

Baltarusijos nacionalinė biblioteka, gavusi rankraštinės knygos skaitmeninę kopiją iš LMA Vrublevskių bibliotekos,

Turovo evangelijos faksimilinis leidimas

parengė faksimilinį rankraščio leidinį, išsaugodama visus originalo savitumus. Tai leidžia pateikti visos apimties vieną iš vertingiausių LDK kultūros paveldo artefaktų. Publikacija papildyta moksliniais komentarais, skirtais Turovo apylinkių ir pačios Turovo evangelijos istorijai. Baltarusijos nacionalinė biblioteka, vadovaujanti kaimyninės valstybės bibliotekų sistemai, yra daugybės reikšmingų informacinių išteklių saugotoja. Daugiau nei 90 metų bibliotekoje kaupiamas dokumentinis baltarusių tautinis paveldas. Bibliotekos fondą sudaro apie 10 mln. saugojimo vienetų. Ypač vertingas unikalus pusės milijono nacionalinių dokumentų, išleistų Baltarusijos teritorijoje nuo XIX a. pr. iki mūsų laikų, bei leidinių ir kitų istorinių šaltinių apie LDK rinkinys. Bibliotekoje saugoma daugiau nei 70 tūkst. retų ir senų knygų bei rankraščių, datuojamų XIV–XV amžiais. Baltarusijos nacionalinė biblioteka aktyviai kuria savus ir įsigyja pasaulio elektroninius išteklius, suteikdama laisvą prieigą prie jų.

Parengė LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyrius

NAUJI ISTORIKŲ ATRADIMAI

Patikslinti poeto Antano Strazdelio biografijos faktai

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugoma daug Lietuvos istorijai svarbių ir vertingų dokumentų. Tarp jų ir Kupiškio Romos Katalikų Bažnyčios (RKB) metrikų krikšto, kartais įvardintų kaip gimimo, santuokų ir mirčių, knygos. Metrikų knygos padeda nustatyti parapijoje dirbusius kunigus. Be to, jos yra labai svarbios bandantiems rasti giminaičius ir sudaryti savo genealoginį medį. Galbūt čia išvardytos bylos padės ieškantiems savo giminės šaknų. Rankraščių skyriaus 268-ajame fonde, Bažnytinių archyvinų dokumentų kolekcijoje saugomos bylos, sietinos su bažnyčių istorija.

Prof. Juozas Girdzijauskas yra rašęs: „Antanas Strazdas eilėraščių rinkinį „Giesmės svietiškos ir šventos“ išleido 1814 m. Tai buvo pirmas originaliosios lietuvių poezijos rinkinys. Strazdui tada buvo 54-eri metai (turėtų būti įrašyta: 58-eri – A. V.). Antrąjį rinkinį jis įteikė cenzūrai dar po dešimtmečio, turėdamas 64-erius metus (turėtų būti 68-eri – A. V.). Taigi Strazdo poezija yra jau nebejauno žmogaus kūryba. O tokioje kūryboje paprastai būna daugiau išminties. Strazdo poezijos išmintį brandino jo ilgas, vingiuotas, konfliktiškas gyvenimas.“ (Ju-

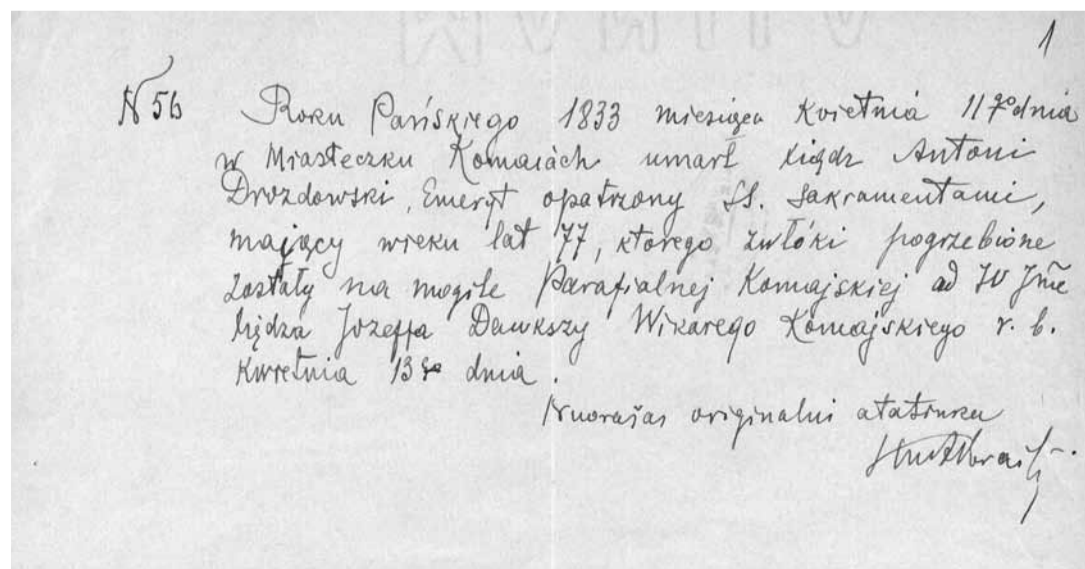
zas Girdzijauskas, Lietuvių literatūros vagoje, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 409–416). Daug žinių apie Strazdelį teikia Anykštėnų biografijų žinynas, tačiau ir šį žinyno straipsnį, ir kitus leidinius patikslina archyvinė medžiaga – Kupiškio Romos katalikų bažnyčios metrikų knygos.

Remdamiesi krikšto registracijos įrašais, nustatėme, kad 1785–1794 m. Kupiškyje klebonavo kanauninkas **Ignas Ksaveras Kontrimas** (1785–1786?), vikaravo (kai kur rašoma – viceprepozitus Cupisk) **Motiejus Dryževičius** (1782–1797), **Juozapas Butkevičius** (1783 06–1792), **Juozapas Dryževičius** (kitur įrašyta Juozapo Dryženiko pavardė, 1788–1791), **Antonius Drozdowski** (Antanas Strazdelis, 1790–1791) ir **Juozapas Daukša** (1791–1798). Kupiškio vikaras kun. **Antonius Drozdowski** (1756 03 12–1789 03

28–1833 04 11) yra visiems žinomų giesmių „Pulkim ant kelių“ ir „Linksma diena mums nušvito“ autorius. Abi giesmes harmonizavo Juozas Naujalis. Tai vertingiausi poeto kūriniai, iš kurių pirmoji – tarsi himnas prieš šv. Mišias, o be antrosios – Velykų giesmės, neįsivaizduojamos Prisikėlimo šv. Mišios. Šis kunigas – tai **Antanas Strazdas** – geriau žinomas Antano Strazdelio vardu. Todėl toliau kun. Antonijų Drozdovskį mes ir vadinsime šiuo – Strazdelio – vardu.

Kitame Rankraščių skyriaus fonde F 150–62 yra svarbi byla **kunigo Antano Strazdelio gimimo datai nustatyti**. Joje yra tik vienas lapas – kunigo Antonius Drozdowski mirimo metrikos nuorašas. Ten parašyta, kad kunigas mirė 1833 m. balandžio 11 d. Kamajuose, sulaukęs 77 metų. Jį Kamajų kapinėse palaidojo vietos bažnyčios vikaras Juozapas Daukša balandžio 13 d.:

„N 56. Roku Pańskiego 1833 miesięca Kwietnia 11go dnia w Miasteczku Kamaiach umarł Xiądz Antoni Drozdowski, Emeryt opatrzoney SS. Sakramentami, mający wieku lat 77, ktorego zwłoki pogrzebione zastały na mogile Parafialnej Komajskiej ad ... księdza Jozeffa Dawkszy Wikarego Komajskiego r. b. kwietnia 13go dnia. Nuorašas originalui atatininka (parašas)“.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomo dokumento F 150–62 – kunigo Antano Strazdelio mirimo metrikos nuorašo kopijos faksimilė

Kunigas J. Daukša vikaravo Kupiškyje (1791 10 29–1797), pakeisdamas į Subačiaus parapiją iškeltą vikarauti kun. A. Strazdelį, kur pastarasis dirbo 1791–1792 m. Remiantis mirimo metrikos nuorašo tekstu, kuriame akcentuojamas mirusiojo amžius – 77 metai, būtina koreguoti ir kun. A. Strazdelio gimimo metus. Tai ne 1763 ar 1760 m., kaip nurodoma poeto kūrybai skirtoje literatūroje, bet 1756 m. Tai yra kadaise ir Vaclovo Biržiškos nurodyta Strazdelio gimimo data. Deja, vėliau jos nesilaikyta.

(Tęsinys – kitame numeryje)

AUGALININKYSTĖS MOKSLO NAUJOVIŲ APŽVALGA

Augalų patologijos ir apsaugos skyriaus lauko bandymų apžiūra

Konferencijos svečiai

■ Atkelta iš 1 p.

išmirkti pasėliai. Dėl nevienodo drėgmės režimo augalų augimo metu sunkiuose dirvožemiuose sunku tinkamai atlikti žemės dirbimo darbus, nesugadinant dirvožemio fizikinių savybių. Be to, atskleista, kad supaprastintas beariminis žemės dirbimas žieminiams augalams sunkiuose dirvožemiuose yra tinkamesnis, nei tradicinis. Tuo tarpu vasariniai augalai yra jautresni supaprastintam žemės dirbimui. Jautriausi yra pupiniai augalai, ypač žirniai, vidutiniškai jautrūs – migliniai javai (vasariniai miežiai ir vasariniai kviečiai) bei bastutiniai augalai (vasariniai rapsai), mažiau jautrios – avižos. Sunkuose dirvožemiuose reikėtų derinti tradicinį arimą ir supaprastintą beariminį žemės dirbimą, atsižvelgiant į dirvožemio savybes ir augalų biologinius poreikius. Supaprastintam žemės dirbimui jautriems augalams reikėtų taikyti arimą, o mažiau jautriems galima rinktis ir beariminį žemės dirbimą, nepamirštant laikyti augalų kaitos.

Dirvožemio temą pratęsė Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Agrocheminių tyrimų laboratorijos direktorius prof. habil. dr. Gediminas Staugaitis. Jis kalbėjo apie duomenų bazės (<http://zis.lt>) naudojimą. Žemės informacinė sistema apima žemės naudojimą, išteklius, našumą, gamtines ir ūkines savybes. Melioracinę būklę apibūdinančių nuolat atnaujinamų teminių duomenų bazių rinkinys yra parengtas geografinių informacinių sistemų principais. Valdymo priemonės, naudojant georeferencinį pagrindą, suteikia galimybę šią informaciją apdoroti bei nuotoliniu būdu teikti duomenis vartotojams.

Žemdirbystės instituto direktoriaus pavaduotoja mokslui dr. Žydrė Kadžiulienė pasakojo apie pupinius augalus ir agroekosistemų tvarumą. Pastaruoju metu įvairiose šalyse, analizuojant maisto saugos, prisitaikymo prie klimato kaitos, aplinkosaugos ir socioekonominį veiksmų klausimus, dėmesys krypta į pupinius augalus. Iš jų plačiausiai žinomi pupiniai javai (lubinai, žirniai ir vikiai) ir

daugiametės pupinės žolės (liucernos, baltieji ir raudonieji dobilai). Žydrė Kadžiulienė akcentavo pupinių augalų gebėjimą iš atmosferos kaupti azotą, nuo kurio priklauso ir visos sėjomainos bei agroekosistemos būklė. Pupiniai augalai gali būti naudojami įvairioms reikmėms: maistui, pašarams, bioenergetikai, rekreacijai, trąšoms, įvairiems biopapildams ir kitiems bioproduktams.

Pranešime buvo aptartos ir šių augalų problemos, tokios kaip produktyvumo priklausomybė nuo taikomos agrotechnikos, sudėtinga apsauga nuo piktžolių, dažnos ligos. Dėl išgulimo sunku nuimti derlių. Paiteikti ir tyrimų duomenys, kuriuose atskleista pupinių žolių rūšių įtaka po jų augančių javų derliui, piktžolių vidutinė masė vienarūšiuose pasėliuose ir mišiniuose. Aptarti piktžolių naikimo pupinių augalų pasėliuose ypatumai, taip pat Institute sukurtų naujų žirnių veislių aspektai, pusiau belapių žirnių veislių auginimo sąlygų įtaka jų produktyvumui, kai kurių pupinių augalų, kaip funkcinio ingredientų maisto produktuose, galimybės. Siekiant tenkinti augalinės kilmės baltymų poreikį ir visą agroekosistemą aprūpinti azotu, ir toliau būtina plėtoti pupinių augalų mokslinius tyrimus.

Žemdirbystės instituto pavaduotoja eksperimentinei plėtrai dr. Roma Semaškieinė taip pat įvardijo pupinių augalų naudą, aptarė žalinimo programą. Pagrindinė jos pranešimo tema – augalų apsaugos iššūkiai: aplinkosaugos reikalavimai, naujos auginimo technologijos, kenksmingų organizmų atsparumo problemos. Dėl aplinkosaugos reikalavimų mažinamos herbicidų normos ne visada užtikrina pakankamą piktžolių kontrolę, todėl tenka ieškoti priemonių, kurios būtų ne tik efektyvios, bet ir saugios aplinkai. Antrus metus besitęsiantis draudimas naudoti neokotinoidų klasės veikliųjų medžiagų (chlothianidiną, imidachlopridą ir thiamethoksamą) turinčius beicrus rapsų sėkloms apdoroti apsunkina anksti plintančių kenkėjų – spargių – kontrolę. Tenka dažniau naudoti insekticidus, tačiau dėl to didėja atsparumo insekticidams rizika.

Kadangi augalininkystės ūkiuose dominuoja javai ir rapsai, beveik neliko augalų kaitos. Be to, taikant minimalų žemės dirbimą, paliekamos augalų liekanos. Šie veiksniai turi įtakos ligų, kenkėjų ir piktžolių plitimui. Viena iš minimalaus žemės dirbimo ir atsėliavimo pasekmių – balninio gum-baudžio (*Haplodiplosis equestris*) plitimas, kurį pastebi vis daugiau ūkininkų skirtinguose rajonuose. Šių metų pavasarį vieno ūkio dirvoje rasta apie 2700 vnt./m² lervų. Siekiant įvertinti galimą minėto kenkėjo žalą ir nustatyti kontrolės priemones, čia atliktas lauko eksperimentas.

Žemdirbystės institute jau ne vienerius metus atliekami varpų fuzariozės žalos tyrimai. Netaikant sėjomainos, kiekvienais metais auginant javus, rizika padidėja. Ta-

čiau reikia atkreipti dėmesį, kad fuzariozė plinta dar intensyviau, kai vasariniai javai sėjami po kukurūzų. Dr. Roma Semaškieinė teigė, kad, nors dar tik vidurvasaris, bet apie sėklą reikia galvoti nuolat – auginimo sąlygos lemia sėklos kokybę, jos užsikrėtimo įvairiais ligų sukėlėjais pavojų. Žemdirbystės institute atliekant javų sėklos ligotumo analizes pastebėta, kad užsikrėtimas *Fusarium spp.*, *Pyrenophora teres* patogenais yra didelis, todėl įprastiniuose ūkiuose sėklos turi būti beicuojamos atsakingai pasirenkant veiksmingus beicrus. Pupiniai amarai, arkliaupiniai grūdūnai, šokoladinė dėmėtligė – pagrindiniai objektai, kuriems lauko eksperimentuose siekiama įvertinti įvairių kontrolės priemonių veiksmingumą.

Po pranešimų Žemdirbystės instituto Žolių, Javų selekcijos, Dirvožemio ir augalininkystės, Augalų mitybos ir agroekologijos, Augalų patologijos ir apsaugos skyrių mokslininkai aprodė lauko eksperimentus.

Konferencijoje dalyvavo ne tik Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro darbuotojai, bet ir Žemės ūkio ministerijos, Valstybinės augalininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos, Žemės ūkio rūmų, Aleksandro Stulginskio universiteto, Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos, Augalų genų banko atstovai. Mokslinėje konferencijoje lankėsi ūkininkai ir svečiai iš verslo įmonių. Lauksime jų atvykstant ir kitais metais.

Konferencijos apžvalgą parengė: V. Feiza, A. Velykis, Ž. Kadžiulienė, R. Semaškieinė, G. Naujokienė

Žemdirbystės instituto direktoriaus pavaduotoja eksperimentinei plėtrai dr. Roma Semaškieinė

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2015-iesiems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. - 2,7 euro, 3 mėn. - 8 eurai, 6 mėn. - 15,5 euro, metams - 30 eurų

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.